EN YENİSİ EN İYİSİ

TYT

TÜRKÇE

EL KİTABI

YANIT YAYINLARI

Harun TURSUN

SÖZCÜK ANLAMI

- İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini anlatmak, birbiriyle iletişim kurmak amacıyla kullandıkları sesli ya da yazılı göstergeler dizgesine dil denir.
- Sözcükler ise zihnimizdeki kavramların karşılığı olup tek başına bir anlamı ya da görevi olan ses birlikleridir. Sözcükler bir dilin anlamlı en küçük parçalardır.
- Sözcük anlamı konusu **"sözcükte anlam özellikleri, sözcükte anlam ilişkileri, sözcükte anlam olayları, sözcük gruplarında anlam (ikileme, deyim, atasözü)"** olmak üzere farklı başlıklar altında işlenmektedir.

SÖZCÜKLERDE ÇOK ANLAMLILIK

- Anlam, bir kelimenin, kelime grubunun veya cümlenin üstlendiği ve bunların zihinde uyandırdığı çağrışımlardır.
- **"Öğretmen"** deyince "öğretme işini yerine getiren kişi", **"kalem"** deyince "yazma vazifesi gören araç" gibi anlamların akla gelmesi, anlamı en somut biçimde tanımlamamızı sağlamaktadır.
- Bir varlığa karşılık olarak kullanılan kelimeyle o varlık arasında kurulan ilgiye "anlam" denir.
- Bir dil, yeni sözcüklere gereksinim duyduğunda genellikle dağarcığındaki sözcüklere başvurur, gereksinmesini bu sözcüklere yeni anlam kazandırarak karşılar.
- Bir sözcüğün birden çok anlamı içerme niteliği, birçok anlamı olma durumu ve özelliği "çok anlamlılık" olarak adlandırılır.

Söz gelimi, **"göz"** sözcüğü,

- "Doktor, birazdan göz ameliyatına girecek." cümlesinde **"görme organı"**;
- "Bu sefer alacaklı gözüyle baktım." cümlesinde **"bakış, görüş"**;
- "Bu pınarın gözlerine taş tıkarsak köylüler suyunu nereden alacak?" cümlesinde **"suyun topraktan kaynadığı yer, kaynak"**;
- "Masanın gözlerine baktın mı?" cümlesinde **"çekmece"**;
- "Dama tahtasında altmış dört göz vardır." cümlesinde **"bölüm, hane"**;
- "Evleri iki gözden oluştuğu için içine zor sığıyorlardı." cümlesinde **"oda"** anlamlarında kullanılmıştır.

YANIT YAYINLARI

Çok Anlamlılıkla İlgili Soru Örnekleri

Sözcüklerde çok anlamlılıkla ilgili ÖSYM tarafından çeşitli tarzda sorular çıkmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

2016 – ÖSYM

"Kullanmak" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "sarf etmek" **anlamında kullanılmıştır?**

A) Ali, otomobildeki yedek lastiği şu ana kadar hiç kullanmadı.
B) Yasin, uzun süre bilgisayar kullanmanın olumsuz etkilerini araştıracak.
C) Hatice, kendisine gönderilen parayı idareli kullanması gerektiğini biliyordu.
D) Sema, sabahları evinden işine giderken toplu taşıma araçlarını kullanıyordu.
E) Eymen, elindeki şemsiyeyi on yıldır kullandığına kimseyi inandıramadı.

Çözüm

Türkçede "kullanmak" sözcüğü, A'da "Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak", B ve D'de "araç veya aleti işletmek, yönetmek", E'de "işlevsel olarak yararlanmak" anlamlarında kullanılmıştır. C seçeneğinde ise "kullanmak" sözcüğü, "sarf etmek, harcamak" anlamında kullanılmıştır.

Cevap C

1998 – ÖSYM

I. Kendini daha fazla yorma, sonra hastalanırsın.
II. Yağmur başlamadan sen git; ben, sonra gelirim.
III. Sağdaki çiçekçiden sonra ilk sokağa sapacaksın.
IV. Kurumumuzda imza yetkisi, başkandan sonra gelen sekreterindir.
V. Bu işi sonra seninle birlikte yaparız.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde "sonra" **sözcüğü aynı anlamda kullanılmıştır?**

A) I ve II B) II ve V C) III ve IV D) III ve V E) IV ve V

Çözüm

"Sonra" sözcüğü, I. cümlede "aksi hâlde", III. cümlede "daha uzak ve ileri bir yerde", IV. cümlede "makam, sıra, değer ve önemde arkada olma", II ve V. cümlelerde ise "daha ileri bir zaman" anlamında kullanılmıştır.

Cevap B

YANIT YAYINLARI

2001 – ÖSYM

Aşağıdakilerin hangisinde, "barınmak" **sözcüğünün anlamıyla kullanımı birbirine uymamaktadır?**

	Anlam	Kullanım
A)	Bir yerde yaşamak, yaşamını sürdürmek	Burası, yılın her mevsiminde gemilerin barınabileceği bir yerdi.
B)	Çevresiyle uyumlu, dirlik içinde yaşamak	Çalıştığı yerlerin hiçbirinde barınamadı.
C)	Bir yerde etkili olmak, gelişecek ortam bulmak	Çağ dışı anlayışların burada barınamayacağını görmüştü.
D)	Doğa etkilerinden korunmasını sağlayacak bir yere sığınmak	Soğuk havalarda barınmak için kendine kuytu bir yer arıyordu.
E)	Yerleşmek için uygun koşullar bularak oturmak	Koskoca kentte bir yer bulup barınamadılar.

Çözüm

A'da "Burası, yılın her mevsiminde gemilerin barınabileceği bir yerdi." cümlesindeki "barınmak" sözcüğü "Bir yerde yaşamak, yaşamını sürdürmek." anlamında değil, "doğa etkilerinden korunmak" anlamında kullanılmıştır.

Cevap A

1996 – ÖSYM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, cümleye "aşırı bir biçimde" **anlamı katmaktadır?**

A) O, ehliyetini daima yanında taşır.

B) Onun böylesine ağır konuştuğunu ilk kez duyuyordum.

C) Burada, çalışmalarınla ilgili bolca kaynak bulabilirsin.

D) Haftada bir yayımlanan bu dergiyi sürekli almak istiyorum.

E) Yanına birkaç parça giysi alıp hemen yola çıktı.

Çözüm

A, D ve E seçeneklerinde altı çizili sözcükler "zaman" anlamı içermektedir. C seçeneğindeki "bolca" sözcüğü ise "oldukça çok" anlamında kullanılmıştır. "Aşırı bir biçimde" sözünde olumsuzluk anlamı vardır. Bu olumsuzluk, B seçeneğindeki "böylesine" sözcüğünde görülmektedir.

Cevap B

YANIT YAYINLARI

- Anlamlı ses veya ses birliğine **sözcük** denir. Sözcükler kendi başına anlamlı olsa da duygu ve düşünceleri anlatmak için tek başına yeterli değildir. Sözcüklerin yargı bildirecek, duygu ve düşünceleri anlatabilecek şekilde bir araya gelmesi gerekir. Bu açıdan bir duyguyu, düşünceyi, isteği, yargıyı anlatmak için bir araya gelen sözcük ya da sözcük dizisine **cümle** denir.
- Bu ünitede ÖSYM'nin bugüne kadar sorduğu sorulardan hareketle cümle ile ilgili **"öznellik, nesnellik, neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul-sonuç, karşılaştırma, tanımlama; ön yargı, hayıflanma, yakınma…"** gibi kavram ve duyguların yanında cümle yorumlama, tamamlama, oluşturma, birleştirme…" gibi kavramları göreceğiz.

ÖZNEL ANLATIM–NESNEL ANLATIM

- Kişiden kişiye değişen, söyleyenin kendi düşüncelerini, duygularını taşıyan cümlelere öznel cümle, bu tarz anlatıma da **öznel anlatım** denir. Kanıtlanabilirliği söz konusu olan cümlelere nesnel cümle, bu tür anlatıma da **nesnel anlatım** denir.
- **Öznel anlatım** kişinin kendi duygu ve düşüncelerini içerdiğinden **kanıtlanamaz, nesnel anlatım** ise doğruluğu ya da yanlışlığı **kanıtlanabilecek** yargıları içerir.
- Öznel anlatımda söyleyenin yorumu vardır, nesnel anlatımda genellikle bilgi verme ve öğreticilik söz konusudur.

Çok Pratik

- Kişiden kişiye değişme / bana göre (öznel)
- Kişiden kişiye değişmeme / genelgeçerliliği olma (nesnel)
- Subjektiflik / duygusallık / kişisellik (öznel)
- Objektiflik / kanıtlanabilirlik (nesnel)

"Faruk Nafiz 'Dinle Neyden' adlı şiir kitabında her okuru sarıp sarmalayan bir dil ve anlatım kullanmıştır."

cümlesi **kişisel düşüncelere yer verdiği için (okuru sarıp sarmalama)** özneldir. Burada kitabın her okuru sarıp sarmalaması yani etkilemesi kanıtlanabilir bir nitelik taşımamaktadır, kişisel düşünce içerdiği için bu cümle özneldir.

"Faruk Nafiz'in hece vezniyle yazılan ve halk şiiri nazım şekillerinin yer aldığı ilk şiir kitabı 'Dinle Neyden'dir."

cümlesi söyleyenin **kişisel düşüncelerini, beğenilerini yansıtmadığı için** nesneldir. Bu cümlede verilenlerin doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlanabilir. İşin içine duygular karışmamıştır.

BİLGİ NOTU

- Öznel anlatımda subjektiflik yani bilginin kişiye göre değişmesi söz konusudur. Bunun için de "bana göre, bence" anlamı taşır. Kısacası duygusallık ve kişisellik hâkimdir.
- Nesnel anlatımda ise objektiflik yani herkesçe kabul edilebilme söz konusudur. Nesnellikte, gerçekliği kanıtlanabilen, ölçülebilen bilgiler vardır. Kısacası var olan bir bilginin, işin içine duyguların katılmadan anlatılması söz konusudur.

YANIT YAYINLARI

Öznel Anlatım Örnekleri

- Bursa, Uludağ eteklerinde, yeşiller içinde bir büyülü şehirdir.
- Bu şair gerek aruz gerekse hece ölçüsüyle yazdığı şiirleriyle okurun yüreğinin telini titretiyor.
- Şahısların az, olayların basit, kahramanların sade bir hayat yaşadığı *Eylül* romanı Türk edebiyatının en güçlü romanıdır.
- "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"nda insan psikolojisini çok başarılı bir şekilde ele alan yazar, çoğunlukla toplumsal olaylardan uzak durmuştur.
- Bu, yazarın bugüne kadar dergilerde yayımlanan hikâyelerinin en etkileyicisiydi.

Nesnel Anlatım Örnekleri

- Bursa, Uludağ eteklerine kurulmuş tarihi çok eskilere dayanan bir şehirdir.
- Bu şair, gerek aruz gerekse hece ölçüsü ile yazdığı eserlerinde Anadolu'ya geniş yer vermiştir.
- Psikolojik roman olarak kabul edilen *Eylül*, aynı zamanda tabiat manzaralarına yer veren, 1900'lü yılların başlarında yazılan bir romandır.
- "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" Peyami Safa'nın ilk olarak 1949 yılında yani II. Dünya Savaşı sonrasında yayımladığı romanıdır.
- Bu yazarın bugüne kadar çeşitli dergilerde, gazetelerin hafta sonu eklerinde birçok hikâyesi yayımlandı.

2018 – ÖSYM

Aşağıdaki yargılardan hangisi kişisel düşünce <u>içermemektedir</u>?

A) Engin denizlerde, dünyanın gürültüsünden patırtısından uzak, düşsel bir adanın şiiriyle büyülenmemiş insan sayısı azımsanamayacak kadar çoktur.

B) İnsanoğlu yüzyıllardır mutluluk, dirlik, düzenlik, ölümsüzlük yönündeki özlemlerini çoğunlukla uzak bir ada görüntüsüyle dile getirmeyi seçmiştir.

C) Kendini ıssız bir adada en çetin güçlüklerle karşı karşıya düşünen, parklarda Robinsonculuk oynayan çocuklar bugün de var.

D) Bir edebiyat yapıtında anlatılan olayın yeri olarak değerlendirilen ada, yalnızlığın sembolü olmasıyla coğrafyacının veya haritacının adasından farklıdır.

E) Coğrafyacı açısından ada; konumu, yüzey şekilleri, yüz ölçümü, nüfusu ve iklimi incelenecek, her yanı suyla çevrili bir kara parçasıdır.

Çözüm

"düşsel bir adanın şiiriyle büyülenmemiş" sözünden dolayı A seçeneği,

"çoğunlukla uzak bir ada görüntüsüyle dile getirmeyi" sözünden dolayı B seçeneği,

"kendini ıssız bir adada en çetin güçlüklerle karşı karşıya düşünen" sözünden dolayı C seçeneği,

"yalnızlığın sembolü olmasıyla" sözünden dolayı D seçeneği kişisel düşünce içermektedir.

E seçeneği ise kişisel bir düşünce içermemektedir.

Cevap E

YANIT YAYINLARI

MECAZLI ANLATIM

- Sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak kazandıkları yeni anlama **mecaz anlam** denir.
- Mecaz anlamlı sözcüklerin kullanılmasıyla oluşan anlatıma ise **mecazlı anlatım** denir.
- Mecazlı anlatım, sözcüğe mecaz anlam yüklenmesiyle olur. Bu da benzetme, **kişileştirme, abartma, deyimleşme** gibi yollarla gerçekleşir.

"Kuru ve yaş dalları birbirinden ayırmalıyız."

cümlesinde bütün sözcükler gerçek anlamlıdır.

"Kurunun yanında yaş da yanar."

cümlesinde ise **"kuru"** ve **"yaş"** sözcükleri mecaz anlamları ile kullanılmıştır. Bu cümlede mecaz anlamlı sözcükler kullanıldığı için mecazlı anlatım vardır. Çünkü bu cümlede "kuru" ile suçlular, "yaş" ile de suçsuzlar anlatılmak istenmiştir.

"Evimizin hemen önünden ırmak akıyor."

cümlesinde bütün sözcükler gerçek anlamlıdır.

"Burada günler su gibi akıp gidiyor."

cümlesinde ise **benzetme yoluyla** mecazlı anlatım oluşturulmuştur.

"Acil durumlarda beni cepten arayabilirsin."

cümlesinde **mecazımürsel yoluyla**

"Öğrenciler yeni öğretmenlerinin gözüne girmek için sıkı bir şekilde çalışıyor."

cümlesinde **deyim yoluyla**

"Öfkeli fırtınadan sonra mütebessim güneş yüzünü gösterince doğa yeniden canlandı."

cümlesinde **kişileştirme yoluyla** mecazlı anlatım oluşturulmuştur.

"Maçtan gelince bardağı bir dikişte bitirdi."

"Yandaki konuşmalara kulak misafiri olduk."

"Kel tepelerle karşılaşmak hiç de hoş değildi."

DOĞRUDAN ANLATIM–DOLAYLI ANLATIM

- Başkasına ait bir sözün hiç değiştirilmeden olduğu gibi aktarılmasına **doğrudan anlatım,** cümledeki yargının değiştirilmeden, kişinin kendi sözleriyle aktarılmasına **dolaylı anlatım** denir.
- Doğrudan anlatımda kişilerin sözleri **tırnak içinde** ya da **virgülle** olduğu gibi; dolaylı anlatımda ise **"söyledi, dedi, açıkladı, belirtti"** gibi ifadelerle ve aktaranın kendi ifadeleriyle verilir.

Öğretmenimiz bize "Haftaya cuma günü hem sözlü hem yazılı sınav yapacağım." dedi.

cümlesinde kişi, öğretmenin sözlerini herhangi bir değişikliğe uğratmadan olduğu gibi tırnak içinde aktarmıştır. Bu, doğrudan anlatımdır.

Öğretmenimiz bize haftaya cuma günü hem sözlü hem yazılı sınav yapacağını söyledi.

cümlesinde de aynı anlam vardır fakat kişi, öğretmenin sözlerini kendi cümlesiyle anlatmıştır. Bu nedenle bu cümlede dolaylı anlatım vardır.

- Dış kapıdan çıkmak üzereyken annem, oğlum akşam çok geç kalma, diye seslendi.
- Dış kapıdan çıkmak üzereyken annem, akşam çok geç kalmamamı hatırlattı.
- Öğretmen bir öğrenciye "İstiklal Marşı'nı ezbere biliyor musun?" diye sordu.
- Öğretmen bir öğrenciye *İstiklal Marşı*'nı ezbere bilip bilmediğini sordu.

YANIT YAYINLARI

PARAGRAFA GİRİŞ

Paragraf: Herhangi bir olayı, durumu, düşünceyi, kavramı veya varlığı anlatan cümleler topluluğudur. Paragraftaki cümleler anlam ve yapı olarak bir bütünlük oluşturur.

- Harfler birleşerek sözcükleri, sözcükler cümleleri, cümleler paragrafı, paragraflar da birleşerek metinleri oluşturmaktadır.

Açıklama

Paragrafın Özellikleri

- Paragraf, metnin bütünlüğü içinde kendi anlamı ve anlatımı olan bir anlam birliğidir. Bu anlamda her paragrafın başlı başına bir planı, giriş-gelişme-sonuç kısımlarından oluşan bölümleri vardır.
- Her paragrafta bir anlam bütünlüğü bulunur. Anlatılanlar bir amaç doğrultusunda ele alınmış, bu amaca göre cümleler bir araya getirilmiştir.
- Her paragrafta, giriş, gelişme ya da sonuç bölümlerinin herhangi birinde anlatılmak isteneni açık ya da gizli bir biçimde ifade eden temel bir cümle yer alır.
- Paragrafta cümleler birbirine hem anlamca hem de yapıca bağlıdır. Bu cümleleri birbirine bağlayan **anlamsal ve yapısal birimler** bulunur. Bunlar **"bağlantı ögeleri"**dir.
- Paragrafa cümle eklerken, paragraftaki düşüncelerin akışını bozan cümleleri bulurken, cümleleri anlamca ve yapıca sıralarken ya da paragrafı ikiye ayırırken paragraftaki bu bağlantı ögelerine dikkat edilmelidir.

- Paragraf konusuna geçmeden önce paragraf sorularını çözerken nelere dikkat etmemiz gerektiğini aşağıda görelim.

Paragrafa Nasıl Çalışılmalı ve Paragraf Çözerken Nelere Dikkât Edilmeli

- Öncelikle paragraf sorularının "cevabı içinde olan" sorular olduğunu unutmayın. Bundan dolayı, paragraf soruları dil bilgisi sorularına göre çok daha kolaydır.
- Paragraf sorularını çözerken kendinize güvenin. Çalışmaya ilk başladığınızda çok fazla yanlışınız çıkabilir. Soru çözerken mutlaka "yapabilirim, çözebilirim" düşüncesiyle başlayıp sabırla paragrafları çözmeye ve hatalarınızı anlamaya çalışın.
- Paragraf sorularında yanlışlarınız çıkınca moralinizi bozmak yerine neden yanlış yaptığınızı, nereyi anlamadığınızı anlamaya çalışın. Hangi soru tiplerinde daha çok hata yaptığınızı belirleyip o soru tiplerinden daha çok soru çözün. Böylece adım adım eksiklerinizi giderin.
- Paragraf sorularını herkes çözebilir ama önemli olan belirlenen sürede çözmektir. Bundan dolayı pratik kazanmak ve çözme hızını artırmak çok önemlidir.

YANIT YAYINLARI

- Pratik kazanmak için ise düzenli bir şekilde soru çözmeniz gerekir. Her gün ortalama, 20-30 soru çözmek ve başta Montaigne'nin *Denemeler* adlı yapıtı olmak üzere kitap okumanız paragraf konusunda pratik kazanmanızı sağlayacaktır. Ancak soru çözmeden sadece kitap okuyarak paragraf sorularında başarılı olmanız mümkün değildir.
- Soruları kendinize göre değil, sizden istenilen şekilde yorumlayın. Paragraftaki düşünceye katılmayabilirsiniz ancak sizden istenen, o paragrafta ne anlatıldığıdır.
- Uzun paragraflardan korkmayın! Uzun paragraflar, kısa ve öz paragraflara göre genellikle çok daha kolay anlaşılır ve çözülür.
- Paragrafta anlatılanları merak ederek okuyun. "Çok sıkılıyorum, parça çok uzun" gibi düşünceleri bir kenara bırakın. Bir gazete ve dergi gibi okuyun parçaları. Böylece hem yeni kavramlar ve bilgiler öğrenebilir hem de keyif alarak çözebilirsiniz.
- Paragrafta geçen alıntılara, tırnak içine alınmış sözlere, örneklere dikkat etmelisiniz. Bu kısımlar sizi cevaba götürecektir.
- Bazı kavramların ve sözcüklerin anlamlarını bilmek soru çözümünü kolaylaştıracaktır. Bundan dolayı, bu sözcüklerin anlamlarını sözlükten öğrenmelisiniz.
- Paragraf çözerken dikkat etmemiz gereken en önemli durumlardan biri **"öncelik sırası"**dır. Paragraflarda mutlaka önce soru kalıbı ardından metin ve en son seçenekler okunmalıdır.

Paragrafta Öncelik Sırası

Soru kalıbında ne istendiği çok iyi anlaşıldıktan sonra parça okunmalı, önemli kısımların altı çizilmeli, paragrafta anlatılanın dışında yorum yapılmamalı.

2

Neden şiir yazar ki insan? Havasızlıktan boğulmak üzere olan evrende nefes alabilmek, var olabilmek, elinde iyi-kötü ne varsa dökebilmek için mi eteklerine? İç dünyasının dışarıyla olan kavgasında anlaşılabilir olma derdi midir kendini kanıtlamak ya da kanatmak? Şairler, görünenin ardındaki gizemleri ortaya çıkararak bize rehberlik mi ederler?

Bu sözleri söyleyen kişiye göre şairlerin yazma nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Yaşamın bunaltıcılığından sıyrılma
B) Kendini, anlatarak ortaya koyma
C) Ruhsal durumuyla yaşam arasındaki çatışmayı yansıtma
D) Yalnızlaşmaktan kurtulma
E) Yaşamın, ayrımına varılmayan yönlerini duyumsatma

Paragrafta öncelikle soru kalıbı okunmalı. Soru kökünde istenen kavramın altı çizilmeli, "çıkarılamaz, değinilmemiştir, yoktur" gibi olumsuz sözcüklere dikkat edilmelidir.

1

Paragrafta en son seçenekler okunmalıdır. Hata yapmamak ve çeldirici seçenekleri doğru şekilde elemek için A'dan E'ye kadar tüm seçenekler okunmalıdır.

3

YANIT YAYINLARI

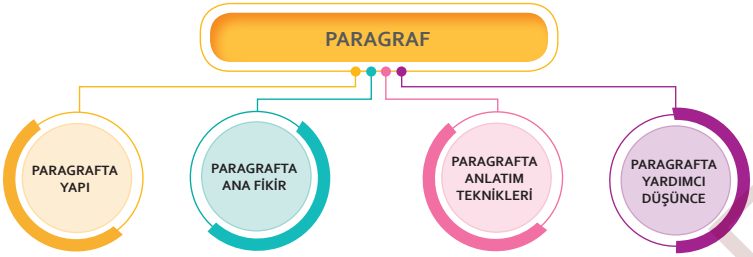

A. PARAGRAFTA YAPI

- Paragraf, yazının, cümlelerden oluşan ve bir duygu, düşünce ya da bir bilgiyi bütünsel bir biçimde dile getiren her bir bölümüdür. Paragrafta yapı, paragrafı oluşturan bölümler ve cümleler arasındaki anlamsal ve yapısal bağlantılarla ilgilidir.
- Paragrafı oluşturan cümleler, anlamsal ve yapısal olarak birbirini tamamlar. Cümleler, "**bağlayıcı ögeler**"le birbirine bağlanır. Bu "bağlayıcı ögeler" şunlardır:

Paragrafta Bağlayıcı Ögeler

- **I. Bağlaçlar:** "**ve, veya, çünkü, yalnız, ancak, oysa**" gibi bağlaçlar cümleleri birbirine bağlayabilir.
- **II. Zamir ve sıfatlar:** Cümleleri kendinden önceki ve sonraki cümlelere bağlayan "**bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, buna, şuna, ona...**" gibi **zamir ve sıfatlar** bağlayıcı öge olabilir.
- **III. Edatlar:** Cümleleri birbirine anlamca bağlayan "**bundan dolayı, dolayısıyla, bunun için, bu kadar, buraya kadar, bu denli**" gibi edat grupları bağlayıcı öge olarak kullanılabilir.
- **IV. Kavram, bilgi ve düşünceler:** İlk cümlelerdeki kimi kavram, söz ve düşünceler sonraki cümlelerde tekrar edilerek cümleyi bağlayabilir.

Bir yapboz parçalarının birleşerek anlamlı bir şekle dönüşmesi gibi paragrafı oluşturan cümleler, aşağıdaki parçada olduğu gibi anlam ve yapı olarak birbirini tamamlamalıdır.

Uçsuz bucaksız bir uzaydır edebiyat. Ne kadar çok örnek incelersek inceleyelim yine de yaptığımız, okyanusta bir damla gibidir. Nicelik ve nitelik bakımından sonsuz sayıda biricik eserle bezenmiştir bu uzay. Bunun için, Türk edebiyatındaki birkaç şiire veya romana bakarak bu edebiyata ilişkin kapsamlı saptamalar yapmak mümkün değildir.

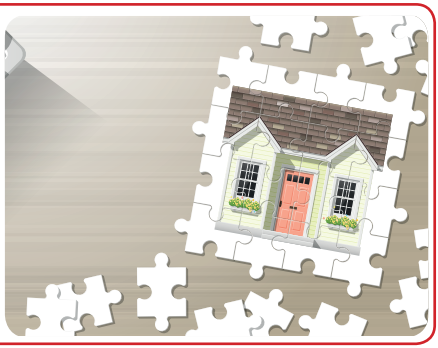

YANIT YAYINLARI

SÖZCÜK TÜRLERİ

- Sözcük; anlamı veya cümlede görevi bulunan ve tek başına kullanılabilen ses veya sesler topluluğudur. Sözcük türleri, kelimelerin cümle içerisinde üstlendikleri göreve göre adlandırılır: **isim, zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaç, ünlem ve fiil.**
- Sözcükler cümledeki görevlerine göre ise temelde **isim soylu sözcükler** ve **fiil soylu sözcükler** olmak üzere ikiye ayrılır:

SÖZCÜK TÜRLERİ

İsim Soylu Sözcükler

- İsim (Ad)
- Sıfat (Ön Ad)
- Zamir (Adıl)
- Zarf (Belirteç)
- Edat (İlgeç)
- Bağlaç
- Ünlem

Fiil Soylu Sözcükler

- Fiil (Eylem)

Sözcük Türlerine Genel Bir Bakış

İSİM (AD)	**Varlıkları ya da kavramları karşılayan sözcüklerdir.** ➢ Köyümüzde yaşadığımız anıları hiçbir zaman unutmayacağım.
SIFAT (ÖN AD)	**Bir varlığı ya da kavramı niteleyen ya da belirten sözcüklerdir.** ➢ Temiz elbiseleri şu dolaba yerleştirelim.
ZAMİR (ADIL)	**İsim olmadığı hâlde cümlede kişileri ya da herhangi bir varlığı karşılayan sözcüklerdir.** ➢ Ben, onlara başkasını öneremeyeceğimi söyledim.
ZARF (BELİRTEÇ)	**Fiilleri, fiilimsileri, sıfatları ve kendi türünden sözcükleri çeşitli yönlerden belirten sözcüklerdir.** ➢ Parktaki bankta yalnız oturuyordu.
EDAT (İLGEÇ)	**Tek başına anlamı olmayan, cümlede anlam ilgileri kuran sözcüklerdir.** ➢ Onun sözleri, yüreğimi kurşun gibi parçaladı.
BAĞLAÇ	**Sözcükleri, sözcük gruplarını veya cümleleri biçim veya anlam yönüyle birbirine bağlayan, tek başına anlamı olmayan sözcüklerdir.** ➢ Duygularını ve düşüncelerini anlamakta zorlandık.
ÜNLEM	**Çeşitli duyguları anlatan; seslenme, buyruk gibi durumları bildiren ya da doğa seslerini yansıtan sözcüklerdir.** ➢ Tüh, bu kasalardaki meyveleri de pazara çıkarsaymışız.
FİİL (EYLEM)	**İş, oluş, hareket bildiren sözcüklerdir.** ➢ Dün iş yerinde çok yorulmuştum.

YANIT YAYINLARI

İSİM (AD)

- Varlıkları, durumları, kavramları karşılayan sözcüklere **isim (ad)** denir.
- İsimler tek sözcükten oluştuğu gibi birden çok sözcükten de oluşabilir.
- İsimler; durum eklerini, çoğul, vasıta, eşitlik, iyelik eklerini alabilir ve tamlama kurabilir. İsimler, fiiller gibi kip, kişi ve mastar eklerini (-mak, -mek) almaz.
  - Ağaçları, yarın sulamalıyız.
  - İstanbul, tarihî eserleriyle dikkat çekiyor.
  - Balıkçı teknesi, fırtınada zor anlar yaşadı.
- İsimler **"varlıklara verilişine göre, varlıkların oluşuna göre, varlıkların sayısına göre isimler"** olmak üzere üç yönden incelenir:

İSİMLER (ADLAR)

Varlıklara Verilişine Göre İsimler	Varlıkların Oluşuna Göre İsimler	Varlıkların Sayısına Göre İsimler
Özel isim	Somut isim	Tekil isim
Cins (Tür) ismi	Soyut isim	Çoğul isim
		Topluluk ismi

VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER

a. Özel İsimler

- Sadece eşi ve tam benzeri olmayan varlıkları karşılayan, o varlığın kendine ait tanıtıcı sözcüğü olan isimlerdir.
- Özel isimleri; **insan adları, hayvan adları, kurum ve kuruluş adları, coğrafi yer adları, ulus adları, kitap, dergi, gazete adları, din, mezhep adları, gök cisimlerinin adları** vs. biçiminde sınıflandırabiliriz.
  - **Kişi (şahıs) isim ve soy isimleri:** Yahya Kemal Beyatlı, Sezen Aksu, Yavuz Öztürk...
  - **Kıta, devlet, millet isimleri:** Afrika, İngiltere, Alman...
  - **Bölge, şehir, köy, semt, cadde ve yer adları:** Akdeniz Bölgesi, Muğla, Mecidiyeköy, Üsküdar, Vatan Caddesi…
  - **Dil, din ve mezhep isimleri:** Portekizce, Hristiyan, Hanefilik...

YANIT YAYINLARI

- **Kitap, dergi, gazete isimleri:** Kiralık Konak, Varlık, Milliyet...
- **Kurum, dernek, işletme isimleri:** Türk Tarih Kurumu, Kızılay Derneği...
- **Deniz, okyanus, göl, akarsu, boğaz ve geçit isimleri:** Karadeniz, Marmara Denizi, Atlas Okyanusu, Tuz Gölü, Kızılırmak, Çanakkale Boğazı, Zigana Geçidi, Süveyş Kanalı...
- **Dağ, tepe, ova, yayla isimleri:** Uludağ, Erciyes Dağı, Everest Tepesi, Harran Ovası...

UYARI

- Özel isimler cümlede büyük harfle başlar ve bu isimlere gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılır.
  - Ankara'ya gideceğimizi ona geç haber verdim.
  - NASA, Jüpiter'in yapısıyla ilgili yeni açıklamalar yaptı.
  - Bir hafta içinde Ağrı Dağı'yla ilgili bir ödev hazırlamam gerekiyor.

Dikkat

- **"Güneş, dünya ve ay"** sözcükleri terim (gök bilimi) olarak kullanıldığında özel isim olur ve büyük harfle başlarken terim olarak kullanılmayarak günlük hayatla ilgili kullanılırsa küçük harfle başlar:
  - Ay'ın Dünya etrafındaki ve Dünya'nın Güneş etrafındaki hareketleri biraz karmaşıktır.
  - Evinin güneş görmemesinin hayal dünyasını da etkilediğini söyledi.

b. Cins İsimleri (Tür Adları)

- Aynı türden varlıkları karşılayan isimlere **cins ismi (tür adı)** denir.
- Aynı türden varlıkları karşıladığı için bir genelleme içeren cins isimleri, doğadaki çeşitli varlıkları, soyut kavramları, nesneleri karşılar.
- Özel isim dışında kalan tüm isimler, cins (tür) ismidir.

  Bulut, ciğer, göl, masa, şiir, ülke, ağaç, millet, aşk, umut, hüzün... aynı türden varlıkları karşıladığından cins ismidir.
- Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler "cins ismi"dir.
  - Limandan ayrılan gemi ufukta kayboldu.
  - Trenden inen yolcular, ilk koridordan dışarı çıktı.

YANIT YAYINLARI

TAMLAMALAR

- Bir ismin başka bir isim, zamir veya sıfatla birlikte oluşturduğu kelime gruplarına **tamlama** denir. Tamlamalar, **tamlayan** ve **tamlanan** adı verilen iki ögeden oluşur.
- Tamlayan; tamlamanın **birinci**, tamlanan ise **ikinci** ögesini oluşturur.
- Tamlamalar, çok sayıda sözcükten oluşmasına rağmen tek bir varlık ya da kavramı anlatır.
- Tamlamalar, kendi içinde **sıfat tamlaması** ve **isim tamlaması** olmak üzere iki grupta incelenir.

TAMLAMALAR

- Sıfat Tamlaması
- İsim Tamlaması
  - Belirtisiz İsim Tamlaması
  - Belirtili İsim Tamlaması
  - Zincirleme İsim Tamlaması

SIFAT TAMLAMASI

- Bir ismin önüne gelip onu niteleyen veya belirten bir sıfat unsuruyla birlikte oluşturdukları kelime grubudur.
- Sıfat olan bir yerde mutlaka sıfat tamlaması vardır. Sıfat görevinde bir sözcük yoksa sıfat tamlaması da yoktur.
- Sıfat tamlamalarında sıfat olan sözcük veya sözcük grubu **tamlayan**, isim olan sözcük ise **tamlanan** ögesini oluşturur.

Büyük	*salon*	*birkaç*	*soru*	*canı tez*	*insanlar*
sıfat	isim	sıfat	isim	sıfat grubu	isim
tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan

- Sıfat tamlamaları, en az bir sıfat ile bir adın bir araya gelmesiyle oluşur.

Hastanede yatarken *yakın* (sıfat) *akrabalarım* (isim) *her* (sıfat) *gün* (isim) *beni aradı.*
cümlesinde "yakın akrabalarım" ve "her gün" sözleri, sıfat tamlamasıdır ve bir sıfat ile bir isimden oluşmaktadır.

- Tamlayan olarak yer alan sıfatlar, genellikle çekim eki almaz ancak tamlanan durumundaki sözcükler çekim eklerini alabilir.

Tırtıllar, *yeşil* (sıfat) *yaprakları* (isim) *iştahla yiyordu.*
cümlesinde "yeşil yaprakları" sözü sıfat tamlamasıdır ve tamlayan olan "yeşil" sözcüğü çekim eki almazken tamlanan olan "yaprakları" sözcüğü, "çoğul eki (-lar)" ile "belirtme durum eki"ni (-i) almıştır.

YANIT YAYINLARI

Dikkat

Sıfat konusunda belirttiğimiz gibi çok az sayıda olmakla birlikte bazı niteleme sıfatları, çekim eki almalarına rağmen isimleşmez yani sıfat görevinde olmaya devam eder. Dolayısıyla bu sözcüklerle yapılan sıfat tamlamalarında tamlayan, çekim eki almış olur.

- Güzelim ağaçlar, ne yazık ki kurumuş. [güzel (sıfat) +im (iyelik eki)]
  tamlayan tamlanan

- Sıfat tamlamasında tamlanan durumundaki isim, birden çok sıfat tarafından nitelenebilir veya belirtilebilir.

Karışık ve zor soruları bile rahatlıkla çözerdi.
tamlayan tamlanan

cümlesinde tamlayanda yer alan "karışık" ve "zor" sıfatları tamlanan olan "soruları" sözcüğünü niteleyerek sıfat tamlaması oluşturmuştur.

Bu sıcak çorbayı içince kendine gelirsin.
tamlayan tamlanan

cümlesinde tamlayanda yer alan "bu" ve "sıcak" sıfatları tamlanan olan "çorbayı" sözcüğünü anlamca tamamlayarak sıfat tamlaması oluşturmuştur.

UYARI

Niteleme sıfatları, zamirleri de niteleyerek sıfat tamlaması oluşturabilir. Yani tamlananı zamir olan sıfat tamlamaları da vardır.

- Hassas birisine benziyorsun, beni yanlış anlamanı istemem.
  tamlayan tamlanan

cümlesinde tamlayan olan "hassas" sıfatı, tamlanan olan "birisi" belgisiz zamirini nitelemiş ve sıfat tamlaması oluşturmuştur.

2020 – ÖSYM

(I) Emprovize caz yapan müzisyenlerde çok önemli bir yetenek var: Zihnin akış hâlini kullanmak. (II) Trans hâli olarak da bilinen akış, bütünüyle tek aktiviteye odaklandığımız durumlarda beliriyor. (III) Örneğin maratonda koşuyorsanız tüm dikkatiniz vücudunuzun hareketlerine odaklanıyor. (IV) Kas hareketlerinizi, ayaklarınızın yerle temasını hissetmeye başlıyor; benliğin kaybolduğunu gözlemliyorsunuz. (V) Böyle durumlarda odaklanılan beceriler en üst seviyede gerçekleştiriliyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

YANIT YAYINLARI

Çözüm

I. cümlede "Emprovize caz yapan müzisyenler", "önemli bir yetenek", II. cümlede "tek aktivite", "odaklandığımız durumlar", III. cümlede "tüm dikkatiniz", V. cümlede "Böyle durumlar" "odaklanılan beceriler", "üst seviye" sözleri, sıfat ve onları belirten isimlerden oluştuğu için sıfat tamlamasıdır. IV. cümlede ise sıfat tamlaması kullanılmamıştır.

Cevap D

İSİM TAMLAMASI (AD TAKIMI)

- Bir ismin başka bir ismi aitlik anlamıyla tamamladığı söz gruplarına **isim tamlaması** denir.
- İsim tamlamalarında en az iki sözcük yer alır. İsim tamlamaları, sıfat tamlamaları gibi **tamlayan** ve **tamlanandan** oluşur.

TAMLAYAN	TAMLANAN
Tamlamanın yardımcı ögesidir.	Tamlamanın asıl ögesidir.
Tamlayan eki adı verilen **"-im, -ın, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün"** ekleri-ni alabilir.	İyelik eki olan **"-im, -in, -(s)i, -imiz, -iniz, -leri"** tamlanan eklerini alabilir.

Bina- **nın** ***çatı*** **- sı**
tamlayan tamlanan

tamlamasında "-sı, -si" iyelik eki alan "çatı" sözcüğü tamlanan, "(n)-ın, -in" ekini alan "bina" sözcüğü tamlayandır. "Çatı"nın "bina"ya ait olduğunu belirten bir anlam ilişkisi kurulmuştur.

1. Belirtili İsim Tamlaması

- Tamlayanı, "-ın, -in, -un, -ün -im" tamlayan ekini; tamlananı "-ı, -i, -u, -ü" iyelik ekini (tamlanan eki) alan isim tamlamalarına **belirtili isim tamlaması** denir.

  Deniz-in reng-i bugün daha mavi sanki.
  tamlayan tamlanan

  cümlesinde "-ın, -in" tamlayan ekini alan "deniz" sözcüğü ile "-i, -ı" iyelik eki alan "renk" sözcüğü aitlik anlam ilişkisi kurarak belirtili isim tamlamasını oluşturmuştur.

- Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler tamlayan ve tamlanan görevinde belirtili isim tamlaması oluşturmuştur.
  - Televizyon**un** ses**i** çok yüksek olursa burada ders çalışamam.
  - Erzurum'**un** yaylaları bu mevsimde çok güzel olur.
  - Pastanemiz**in** ürünler**i**ni herkese tavsiye edebilirim.
  - Okuduğum dizeler**in** ahengini hissediyor musun?
  - Güvenlik görevlisi okul**un** ön**ü**nde bekleyen satıcıları uyardı.

YANIT YAYINLARI

FİİL (EYLEM)

- Kalıcı kavram ya da varlıkları karşılayan sözcüklere isim denirken fiiller ise hareketleri, oluş ve durumları karşılayan sözcüklerdir.
- Doğadaki varlıkların hareketlerini, yaptıkları işleri, onlarla ilgili oluşları kip ve kişiye bağlı olarak anlatan sözcüklere **fiil** denir.

Fiillerin Özellikleri

Mastar şeklinde (mak, mek) ifade edilebilir: gelmek, konuşmak, gülmek...

Olumlu veya olumsuz şekilleri vardır: geldi, konuşmadı, gülmedi...

Zaman veya dilek kavramı taşır: geliyor, konuşmuş, güldü; geleyim, konuşsa, gülmeli...

Kişi kavramı vererek çekimlenir: geldim, konuşuyoruz, güldünüz...

Çok Pratik

- Hareket bildirmek
- -mak/-mek" mastar eki almak
- Kip ve kişi ile çekimlenebilmek
- Olumsuzu yapılmak

Bilgi

Fiil - İsim Farkı

- Bir sözcüğün fiil olup olmadığını anlamak için o sözcüğün hem cümledeki anlamına hem de "-mak, -mek" mastar ekini alıp almamasına bakmak gerekir. Çünkü fiiller mastar eki alırken isimler mastar eki almaz.
  - Bilmek, uyumak, koşmak, yürümek... (fiil)
  - Çay, özlem, yeşil, sevgi, ortam... (isim)
- Fiiller "-ma, -me" olumsuzluk eklerini alırken isimler ve isim soylu kelimeler almaz.
  - Oğlum, söyler misin saat kaç? (isim)
  - Tehlikeyi gördün mü hemen kaç. (fiil)
  - Bu taze biberlerin tadı ne kadar da acı. (isim)
  - Beyefendi, hiçbir şeyi olmayan bu çocuğa acı. (fiil)
- Fiiller "-yor" kip ekini alırken isimler ve isim soylu kelimeler almaz. Fiiller haber veya dilek kipleri ile çekimlenir. İsim soylu sözcükler ise fiiller gibi çekimlenemez.
  - Bu kitaptan bende de vardı. ("yok" karşıtı, isim)
  - Otobüsümüz İzmir'e vardı. (varıyor, fiil)
  - Pikniğe çağrılmadığı için çok kırgın. (kırgınyor olmuyor, isim)
  - Pikniğe çağrılmadığı için arkadaşına kırıldı. (kırılıyor, fiil)

YANIT YAYINLARI

Anlamlarına Göre Fiiller

- Türkçede fiiller, taşıdıkları anlam niteliğine göre **kılış, oluş** ve **durum** fiili olarak üç gruba ayrılır:

a. Kılış Fiilleri

- Öznenin istemiyle gerçekleşen, bir iş veya hareket bildiren, öznenin dışında bir varlığı etkileyen fiillerdir.
- Bu tür fiillerde yapılan hareket mutlaka bir nesneye yönelmiştir yani yapılan hareketten etkilenen bir nesne mutlaka vardır.

  "Çok susadığı için bir sürahi suyu içti."

  cümlesinde "içmek" eyleminin gerçekleşebilmesi için mutlaka içilecek bir nesnenin (su) olması gerekir.

- Ustalar iki günde bütün evi boyadılar.
- Biz gelene kadar bu odayı iyice temizleyin.
- Bu kitabı bir iki gün içinde okursun.
- Şu masayı pencerenin önüne çekelim.
- Dün öğrendiğim yeni bir bilgiyi anlatayım.
- Odasında müzik dinliyor.

b. Durum Fiilleri

- Öznenin içinde bulunduğu durumu anlatan fiillerdir.
- Bu tür fiillerde eylem öznenin kendi isteği ile gerçekleşir ancak nesne gerektirmez, nesneye ihtiyaç duyulmaz.

  "Annesini göremeyen çocuk ağladı."

  cümlesinde "ağlamak" öznenin içinde bulunduğu durumu gösteren bir eylemdir. Bu eylemin gerçekleşmesi için bir nesneye de gerek duyulmaz.

- Bahçedeki köpeği gören çocuklar hemen kaçtı.
- Çok yorulan kızım erkenden yattı.
- Kitap okurken üç beş dakika uyumuşum.
- Evin önündeki sandalyeye oturdu.
- Bu fıkraya çok güldük.
- Sahilde bankta bir süre oturduk?

c. Oluş Fiilleri

- Öznenin istemi dışında gerçekleşen ve öznenin yapısındaki değişimi yansıtan fiillerdir.
- Oluş fiilleri öznenin yapısında çoğunlukla gözle görülemeyen, zaman içinde gerçekleşen değişimi ifade eder, nesne almaz.

  "Pandemi sürecinde evden çıkamayınca biraz şişmanladım."

  cümlesinde sözü edilen kişide yani öznede zaman içinde gerçekleşen bir değişim (kilo alma) söz konusudur.

- O güzelim güller bir hafta içinde soldu.
- Ağaçların yaprakları eylülde sarardı.
- Saçlarım da bir hayli uzamıştı.
- Yeğenim, ben görmeyeli ne kadar da büyümüş!
- Gözün neden morardı?
- Hava bugün erkenden karardı.

YANIT YAYINLARI

Bilgi

Bir fiilin kılış bildirip bildirmediğini başına "onu" kelimesi getirerek anlayabiliriz. Fiilin başına "onu" sözcüğünü getirdiğimizde ifade anlamlı oluyorsa fiil, kılış bildirmektedir.

- *Aradım ----- (onu) aradım. (anlamlı oluyor)*
- *Bekledim ---- (onu) bekledim. (anlamlı oluyor)*
- *Güldüm ---- (onu) güldüm. (anlamlı olmuyor)*

Dikkat

Durum fiillerini fotoğraftan hareketle daha somut bir şekilde anlatabiliriz. Bir bebeğin gülerken, ağlarken ve uyurken fotoğrafını çekelim. Karşımızda gülen, ağlayan, uyuyan bir bebek olacaktır. İşte durum fiilleri eylemin o anki donmuş fotoğrafı gibidir. Dolayısıyla bu fiiller nesneye gerek duymadan gerçekleşmiş olur.

1983 – ÖSYM

Anlattıkları şeylerin niteliğine göre fiiller, kılış fiilleri (almak, taşımak, kazmak... gibi), durum fiilleri (yatmak, susmak, durmak... gibi), oluş fiilleri (doymak, uzamak, kararmak... gibi) diye adlandırılır.

Aşağıdakilerden hangisinde, yukarıda sözü edilen fiillerin tümü örneklendirilmektedir?

A) delmek, dizmek, ezmek
B) solmak, susmak, acımak
C) ağlamak, oturmak, büyümek
D) yolmak, kırmak, saçmak
E) atmak, kalkmak, sararmak

Çözüm

E'de "atmak" nesne alabildiği için kılış, "kalkmak" nesne alamadığı için durum, "sararmak" kendi kendine olma anlamı taşıdığı için oluş fiilidir.

Cevap E

YANIT YAYINLARI

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

- Fiillerden türeyen ancak fiiller gibi çekimlenemeyen, olumlu ve olumsuz şekilleri yapılabilen, cümlede isim, sıfat, zarf gibi görevlerde kullanılan sözcüklere **fiilimsi** denir.
- Fiilimsiler fiillere getirilen birtakım eklerle oluşturulan sözcüklerdir.
- Fiilimsiler cümlede isim, sıfat ya da zarf göreviyle kullanılır.

Bilgi

Fiilimsi - İsim Farkı

- İsimler nesne, varlık ya da kavramları karşılayan sözcüklerdir. Fiilimsiler, fiillere getirilen birtakım eklerle oluşturulan sözcüklerdir.

  "Masa, yoğurt, yol, duvar..." isimdir; "okumayı, gelen, koşarak..." fiilimsidir.

- İsimlerin olumsuzu "değil" edatı ile, fiilimsilerin olumsuzu "-ma/-me" eki ile yapılabilir.

  "Çiçek, masa, perde, kalem…" gibi sözcükler isimdir; "-ma/-me" eki ile bu isimlerin olumsuzunu yapamayız. Ancak "konuşan, baktıkça, gülmek, gelince..." gibi sözcükler fiilimsidir ve bunların olumsuzunu yapabiliriz: konuşmayan, bakmadıkça, gülmemek, gelmeyince...

Bilgi

Fiilimsi - Fiil Farkı

- Fiilleri "konuş, konuşsun; baktım, baktın, baktı; geliyorum, geliyorsun, geliyor; alırım, alırsın, alır…" gibi kip ve kişi ekleri ile çekimleyebiliriz. Ancak fiilimsiler, fiiller gibi çekimlenemez.

  "Bu konuyu ailenle görüş."

  cümlesinde "görüş-" çekimli bir fiildir. Sözcük, emir kipinin II. tekil kişisine göre çekimlenmiştir.

  "Bu konuyu ailesi ile görüşenler gelsin."

  cümlesinde "görüşen" sözcüğü fiil anlamı taşısa da kip ve kişi bildirmediğinden yani fiiller gibi çekimlenmediğinden fiil değil, fiilimsidir.

- Bu sözcüğün fiil olup olmadığını "-mek, -mak" mastar ekleri ile de anlayabiliriz. Bildiğiniz gibi mastar ekleri fiillere gelir.

  "Örneğin "görüş-" fiiline "görüşmek" şeklinde mastar eki getirebiliriz. Ancak "görüşen" sözcüğüne "görüşenmek" şeklinde mastar ekini getiremeyiz. Bu sözcüğün "-an" ekinden önceki hâli fiildir (görüş-) ancak "-an" eki almış hâli artık fiil değildir. Fiil olsaydı kip ve kişi eki alırdı. Almadığına göre bu sözcük artık fiilimsidir.

YANIT YAYINLARI

- Fiilimsiler aldığı eklere ve cümledeki görevlerine göre üçe ayrılır.

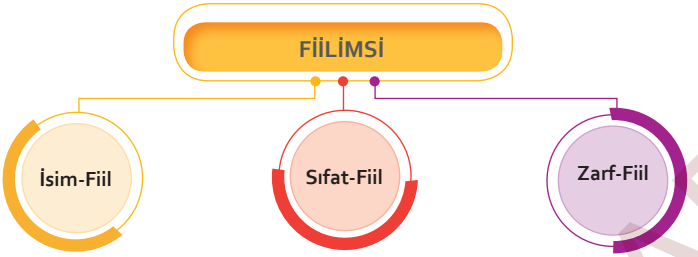

I. İSİM-FİİL (AD-EYLEM)

- Fiillere **"-mak, -mek", "-ma, -me", "-ış, -iş, -uş, -üş"** eklerinin getirilmesiyle yapılan fiilimsilere **isim-fiil** denir.
- İsim-fiiller cümlede genellikle isim olarak kullanılır. Bunlara eylemin adı da denir.
- Bu ekleri **"ma(y)ışmak"** sözcüğü ile aklımızda daha kolay tutabiliriz.

"Gülmek, yaşlanmayı geciktirebilir mi?"

cümlesinde "gül-" fiiline getirilen "-mek" ekiyle, "yaşlan-" fiiline getirilen "-ma" ekiyle isim- fiil oluşturulmuştur. Artık bu sözcükler fiil değil, fiilimsidir. Fiil olmadığı bu sözcüklere gelen isim çekim eklerinden de anlaşılmaktadır. Çünkü fiiller isim çekim eklerini almaz.

"Sabahları burada bülbüllerin o tatlı ötüşleri ile uyanırım."

cümlesinde "öt-" fiiline getirilen "-üş" eki ile isim-fiil oluşturulmuştur. Fiilden türetilen bu sözcük isim çeki eki almıştır. Bu da sözcüğün fiil değil de fiilimsi olduğunun bir kanıtıdır. Çünkü fiiller iyelik eklerini almaz, kip ve kişi eklerini alır.

- Kardeşlerim kitap okumayı çok seviyor.
- İsterseniz size gelmeyi yarına erteleyelim.
- Bulmaca çözmek bence zevkli bir uğraştır.
- Yüzlerce insan bu bölgede altın bulmak için çabalıyor.
- Dün akşam Serkan'ın şiir okuyuşunu görmeliydiniz.
- Olayları değerlendirişi bani çok etkiledi.
- Matematik öğretmeninin ders anlatışı hoşuma gitti.
- Toplantı sonrası müdür beyle görüşmeyi ümit ediyorum.
- Uzun süre bilgisayar karşısında çalışmaktan gözlerim bozuldu.
- Ülkemizin gelişmesi için canla başla mücadele ediyoruz.
- Onun bu tatlı gülüşüne vuruldum ben.

YANIT YAYINLARI

UYARI

- Bazı sözcükler aslında isim-fiil ekleriyle türediği hâlde, zamanla isimleşmiş yani fiilimsi özelliğini kaybetmiş, kalıcı isim olmuştur.
- "Ekmek, yemek, sarma, dolma, uçurtma, bağlama, yağış, buluş, kuruluş, asma, çakmak, deneme" gibi sözcükleri buna örnek olarak verebiliriz.
- Bu sözcüklerin kalıcı isim mi, fiilimsi mi olduğu cümledeki kullanılışlarına göre ortaya çıkar.

Kalıcı İsim	Fiilimsi
Bu akşam yemekte ne var?	Karpuz yemeyi özlemişim.
Bu kazmayı içeri götür.	Toprağı kazmayı bırak artık.
Bize yağış türlerini anlatabilir misin?	Yağmurun yağışı ne kadar hoş!
Evde ekmek kalmamış.	Bahçeye ceviz dikmek istiyorum.
Bu sarmaları da akşam birlikte yerirsiniz.	Unutmayın, yarayı sarmaları çok önemli.

Bilgi

- Türkçede hem isim-fiil eki **"-ma, -me"** hem de olumsuzluk eki **"-ma, -me"** vardır. Bunları birbiri ile karıştırmamak gerekir.
- İsim-fiil eki, fiile gelerek ondan isim görevli bir sözcük türetir. Olumsuzluk eki ise fiilin olumsuz şeklini yapar.

"Dünkü görüşme güzel geçti."

cümlesinde "görüşme", görüşme işi, mülakat anlamında isimleşmiş bir sözcüktür.

"Onunla görüşme, demiştim sana."

cümlesindeki "görüşme" sözcüğü ise "görüş- "fiilinin olumsuz şeklidir. Bir kişiyle konuşma anlamındadır.

"Kaybolanları arama faaliyetleri devam ediyor."

cümlesinde "arama", "birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak" anlamında fiilden isim yapılmış bir sözcüktür.

"Boşuna arama, eşyaların burada değil."

cümlesindeki "arama" sözcüğü olumsuzluk eki almıştır.

YANIT YAYINLARI

EKLER

- Kelimelerin sonuna gelerek onlardan yeni kelimeler türeten veya çeşitli anlam ilgileri kurarak onların cümle içinde kullanılmasını sağlayan ses veya ses birliklerine **ek** denir.
- Ekler, tek başına anlamı olmayan ve kullanılmayan ancak kök ve gövdelerle birleşerek kullanılan dil birliğidir.
- Ekler, cümle içinde kelimeler arası geçici anlam ilişkileri kurmak veya yeni kelimeler türetmek üzere kök ya da gövdelerin sonuna eklenen ses ya da seslerden oluşan ögedir.
- Ekler, sözcük türetmeye ve sözcüklerin görevlerini belirlemeye yarar.

BİLGİ NOTU

Eklerle İlgili Özellikler

- Türkçede bir sözcüğe önce yapım eki getirilir. Bir sözcük üst üste birden çok yapım eki alabilir.

Çiçek - çi - lik	*bil - gi - siz - lik*
kök yapım eki yapım eki	kök y.e. y.e. y.e.

- Sözcüklere yapım ekinden sonra çekim eki getirilir. Bir sözcüğe birden çok çekim eki gelebilir.

Çiçek - çi - ler - im - den	*bil - gi - le - n - ecek - ti - k*
kök y.e. ç.e. ç.e. ç.e.	kök y.e. y.e. y.e. ç.e. ç.e. ç.e.

- Çekim ekleri, ilgili kelimeyi sonlandırır ve kendisinden sonra yapım eki getirilemez. Birkaç istisna kullanım dışında Türkçede çekim ekinden sonra yapım eki getirilemez.

Anne - m - gil	*gün - de - lik*
kök çekim eki yapım eki	kök çekim eki yapım eki

- Bir sözcüğe aynı türden iki ek üst üste gelmez. Bunun birkaç istisna kullanımı söz konusudur.

Bir - i - (s)-i	*kim - i - (s)-i*
kök iyelik eki iyelik eki	kök iyelik eki iyelik eki

- Türkçede tek şekilli ekler olmakla birlikte çoğu ek, çok şekilli olarak karşımıza çıkar.
  - -yor, -ken, -ki, -leyin, -mtrak... (tek şekilli ekler)
  - -ler/-lar, -de/-da/-te/-ta, -cı/-ci/-cu/-cü, -gı/-gi/-gu/-gü… (çok şekilli ekler)
- Türkçede ekler kendilerinden önceki sözcüklere bitişik yazılır ancak "mi" soru eki her zaman sözcüklerden ayrı yazılır.

Bu kitabı okudun mu? *Bu hafta Bayburt'a gidecek misiniz?*

YANIT YAYINLARI

- Türkçede ekler, ikiye ayrılır.
- Bunlar yapım ekleri ve çekim ekleridir.

EKLER

ÇEKİM EKLERİ

İsim Çekim Ekleri
- Çokluk Eki
- İyelik Ekleri
- Tamlayan Eki
- Hâl (Durum) Ekleri
- Eşitlik Eki
- Vasıta Eki

Fiil Çekim Ekleri
- Kip Ekleri
- Kişi Ekleri
- Ek Fiil Ekleri

YAPIM EKLERİ
- İsimden İsim Yapma Ekleri
- Fiilden İsim Yapma Ekleri
- İsimden Fiil Yapma Ekleri
- Fiilden Fiil Yapma Ekleri

I. ÇEKİM EKLERİ

- Eklendiği kelimenin anlamında ve yapısında değişiklik yapmayan, kelimeler arasında geçici anlam ilişkisi kuran eklere **çekim eki** denir.
- Çekim ekleri, birleştiği kök veya gövdenin anlamında bir değişiklik yapmaz. Dolayısıyla bir sözcük, çekim eki almadan önceki anlamını çekim eki aldıktan sonra da devam ettirir. Bu, yani sözcüğün anlamının değişip değişmediğine bakmak çekim eklerini ayırt etmenin en kolay yoludur.
- Çekim ekleri, eklendiği sözcükten yeni sözcükler türetmez.
- Çekim ekleri, cümlede sözcük kümelerinin kurulmasını, isimlerin eylemlere bağlanmasını sağlar.
- Çekim ekleri, sözcüğün anlamını ve türünü değiştirmeden onlara "hâl, sayı, durum, zaman, kişi" gibi anlam ayrıntıları katar.

Babam bize Bursa'dan hediyeler getirdi.

Bu cümlede renkli olarak belirtilen ekler, çekim ekidir. Bu cümlede geçen

"baba-m" kelimesindeki "-m" eki, aitlik anlamı,

"biz-e" kelimesindeki "-e" eki, yönelme anlamı,

YANIT YAYINLARI

"Bursa'dan" kelimesindeki "-dan" eki, ayrılma anlamı,

"hediyeler" kelimesindeki "-ler" eki, çokluk anlamı katmıştır.

"getir-di" kelimesindeki "-di" eki ise eylemin yapılma zamanını belirtmiştir.

- Çekim ekleri, isim çekim ekleri ve fiil çekim ekleri olmak üzere ikiye ayrılır.

Çok Pratik

- Genellikle çekim eki olmadan cümle kurulamaz.
- Sözcüklerin anlamını değiştirmez.
- Kelimelerin diğer kelimelerle ilişkilerini sağlar.

A. İSİM (AD) ÇEKİM EKLERİ

- İsim ve isim soylu sözcüklere gelerek onları diğer sözcüklerle ilişkilendiren, onlara cümlede değişik işlevler yükleyen eklere **isim çekim ekleri** denir.
- İsim çekim ekleri kendi içinde "çokluk, hâl, iyelik, ilgi, eşitlik" gibi türlere ayrılır.

1. Çokluk Eki

- Aynı cinsten birden çok varlığı anlatmak için kullanılan ve isimlere eklenen "-lar" çekim ekine **çokluk eki** denir.
- Sözcüklere **"-lar/-ler"** şeklinde getirilir.

"Bu kitaplar çok değerli çünkü bana babamdan kaldı."

cümlesinde "-lar" eki "kitap" sözcüğünü sayı bakımından çoğul hâle getirmiştir.

"Öğrenciler marşlar söyleyerek caddelerden geçti."

cümlesinde "-lar/-ler" eki "öğrenci, marş, cadde" sözcüklerini sayı bakımından çoğul hâle getirmiştir.

- Çokluk eki cümleye "aile, topluluk, benzerlik, abartma, millet, zaman, saygı" gibi anlamlar da katar.

- Buradaki insanların yürekler acısı hâli beni çok etkiledi. (abartma)
- Bu akşam yeni işini tebrik etmek için dayımlara gideceğiz. (aile)
- Bu millet bundan sonra da nice Fatihler yetiştirecektir. (benzerleri)
- Türkler, Anadolu'ya 1071'den sonra gelmiştir. (millet)
- Müdür beyler henüz odasına geçmemiş olmalı. (saygı)
- Ailem doksanlı yıllarda bu kente taşınmış. (yaklaşık)
- Oo, Erdinç Beyler iş yerine bugün çok erken gelmişler! (alay)
- Arkadaşlarla akşamları burada toplanıp sohbet ediyoruz. (zaman)

YANIT YAYINLARI

CÜMLENİN ÖGELERİ

Bir duyguyu, düşünceyi, olayı anlatan, yargısı tamamlanmış sözcük birliğine **cümle** denir. Cümle içindeki sözcüklerin tek başlarına ya da diğer sözcüklerle grup oluşturarak üstlendikleri göreve de **öge** denir. Bu ögeler şunlardır:

CÜMLENİN ÖGELERİ

- **TEMEL ÖGELER**
  - YÜKLEM
  - ÖZNE
- **YARDIMCI ÖGELER**
  - NESNE (DÜZ TÜMLEÇ)
    - Belirtili Nesne
    - Belirtisiz Nesne
  - DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI)
  - ZARF TÜMLECİ (ZARF TAMLAYICISI)
  - EDAT (İLGEÇ) TÜMLECİ

Açıklama

Bir cümlede ögeler aranırken ilk önce yüklem bulunur. Çünkü yüklem, diğer ögelerden bağımsız bir şekilde bulunurken diğer ögeler, yükleme bağlıdır ve ona sorulan sorularla bulunur:

Öğretmenimiz	salı günü	bizi	müzeye	götürdü.
Özne	Zarf tümleci	Nesne	Dolaylı Tümleç	Yüklem
Yüklemden sonra özne tespit edilir. Yükleme sorulan **"kim ve ne"** sorularına yanıt verir.	Yüklemi, zaman, yer-yön, miktar, soru bakımından tamamlayan ögedir. **"Ne zaman, nasıl, niçin, ne kadar"** sorularına yanıt verir.	Yüklemde belirtilen işten etkilenen ögedir. Yüklem ve özne tespit edildikten sonra yükleme sorulan, **"ne, kimi, neyi"** sorularına yanıt verir.	Yüklemi yer ve yön bakımından tamamlayan ögedir. Yüklem ve özne tespit edildikten sonra **"Nereye, kime, neyden"** gibi sorulara yanıt verir.	Önce yüklem tespit edilir. Yüklem bulunurken hiçbir soru sorulmaz. Diğer ögeler bulunurken yükleme soru sorulur.

YANIT YAYINLARI

CÜMLENİN TEMEL ÖGELERİ

Bir cümlenin temel ögeleri "**yüklem**" ve "**özne**"dir.

a) Yüklem

Çok Pratik

Kip ve kişiyle çekimlenen, genellikle cümlenin sonunda bulunan, bulmak için soru sorulmayan bir ögedir.

- Kip ve kişi eki alıp iş, oluş, hareket bildiren; cümleyi bir yargıya bağlayan sözcük ya da sözcük grubudur.
- Yüklem, cümlenin temel ögesidir. Bir cümlenin varlığından söz edebilmek, yüklemin varlığına bağlıdır.

"Evden geç çıktığımız için otobüse yetişemedik." cümlesinde "yetişemedik" sözcüğü, kip ve kişiyle çekimlenen bir eylem olduğu için yüklem görevindedir.

- Kaldığımız bu tatil köyünde sabah kuş cıvıltıları eşliğinde uyanıyoruz.
- Çalıştığımız şirkette yöneticilerden biri de Mehmet Bey'dir.
- Geçen haftaki yangında hasar gören, bu tarihî binaydı.
- İstanbul, dünyanın en önemli kentlerinden biridir.

Yüklem; kip ve kişi eki almış, farklı yapıdaki çekimli eylemlerden oluşabilir.

- Kaleye çıkmak için taş döşeli dar bir yoldan yürüdük. (Basit fiil)
- Askerdeki oğluna haftada bir mektup yolluyordu. (Türemiş fiil)
- Asma köprüden geçerken dikkatli olmalısınız. (Birleşik fiil)
- İşlerini eksiksiz yapmak için âdeta kılı kırk yarardı. (Anlamca kaynaşmış birleşik fiil)

Yüklem, ek eylem almış isim soylu bir sözcükten veya sözcük grubundan oluşabilir.

- Türklerin en eski el sanatlarından biri, minyatürdür. (İsim)
- Eski evimizin salonu da en az bu kadar genişti. (Sıfat)
- O yıllarda kente çalışmak için giden tek kişi bendim. (Zamir)
- Bu kalabalık şehirdeki caddeler labirent gibiydi. (Edat grubu)
- Adamın tarifine göre makineyi çalıştırmak zor değil. (Edat grubu)
- Kapadokya'da kaldığımız otel, eski bir konaktı. (Sıfat tamlaması)
- Bize mağarayla ilgili bilgi veren kişi, köyün muhtarıydı. (İsim tamlaması)

YANIT YAYINLARI

1992 – ÖSS

Aşağıdaki dizelerin hangisinde zamir, ek eylem alarak yüklem olmuştur?

A) Beni herkes severdi çocukluğumda

B) Sendin bütün korkuların çaresi

C) Ben uzaklarda olmalıyım, çok uzaklarda

D) Denize bakan evler gibiydim seninle

E) Onu benden, beni ondan ayıran deniz

Çözüm

B'de "**sendin**" sözcüğü kişi zamiridir ve "-**idi**" ek eylemiyle çekimlenip yüklem görevinde kullanılmıştır.

Cevap B

Dikkat

Yüklem ve diğer ögeler bulunurken sözcük grupları (tamlamalar, ilgeç grupları, fiilimsi grupları vs.) parçalanmaz. Aşağıdaki cümlelerin yüklemini inceleyelim ve kelime gruplarına göz atalım:

- Kentin dışında kalan bu kasaba, sessiz ve sakin bir yerdi. → Tamlayanı bağlama grubu olan bir sıfat tamlaması yüklem görevinde kullanılmıştır.
  bağlama grubu / isim — Sıfat Tamlaması

- Bu eserler, uygarlıkların tanıklarıdır. → Belirtili isim tamlaması yüklem görevinde
  tamlayan / tamlanan — Belirtili isim tamlaması

- Sabah kalktığımda hava buz gibiydi. → Edat grubu yüklem görevinde
  edat grubu

- Amacımız, gençlerimizi meslek sahibi yapmaktır. → İsim-fiil grubu yüklem görevinde
  isim-fiile bağlı unsurlar / isim-fiil — İsim-fiil grubu

YANIT YAYINLARI

FİİLLERDE ÇATI

- Eylemlerin özne ve nesnelerine göre gösterdiği özelliklerdir. “Nesne-yüklem ilişkisi” ve “özne yüklem ilişkisi” olmak üzere iki açıdan incelenir.

FİİL ÇATISI

Nesnesine Göre Fiiller
- Geçişli Fiil
- Geçişsiz Fiil
- Oldurgan Fiil
- Ettirgen Fiil

Öznesine Göre Fiiller
- Etken Fiil
- Edilgen Fiil
- Dönüşlü Fiil
- İşteş Fiil

- Fiil çatısı konusu, sadece yüklemi fiil olan cümleleri ilgilendirir. Yüklemi çekimli eylem olmayan, isim soylu sözcüklerden kurulan cümlelerde çatı kavramı aranmaz.

“O yıllarda yurt dışına çalışmaya gidenlerden biri de babamdı.” cümlesinde “babam” sözcüğü ek eylem alarak yüklem olmuştur. Sözcük, çekimli eylem olmadığı için bu cümlede çatı özelliği aranmaz.

- Ekstrem sporlardan biri olan limbo, hızlı zayıflamak isteyenlerin tercih ettiği sporlardan biri.
- Bu sınavı kazanmak sandığın kadar kolay değil.
- Havuç, sahip olduğu A vitamini sayesinde göz sağlığı için faydalıdır.
- Sokaklardan evlere, dükkânlardan küçük otellere geleneksel dokusunu yaşatan Şirince, küçük bir Anadolu kasabasıdır.
- Bu mahallenin en iyi yönü, büyük kavşaklara yakın olmasıydı.

(I) Malabadi Köprüsü, Türkiye’nin en güzel köprülerinden biridir. (II) Köprünün kemerinin her iki yanında nöbetçilerin ve ticaret kervanlarının dinlenmesi için inşa edilmiş iki oda var. (III) Köprüyü yaptıran ise Artuklulardan Temurtaş İbn İlgazi Bin Artuk. (IV) Kesme kalker taşından yapılan köprü, sadece geçiş değil, konaklama amaçlı inşa edilmiş. (V) Köprünün her iki yanında bulunan selyaranların üzerindeki kabartma rölyefler ince bir işçiliğin ürünü.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisinin yükleminde çatı özellikleri aranır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm

Çatı özelliği, yüklemi eylem olan cümlelerde aranır. Buna göre I, II, III ve V. cümlelerin yüklemleri isimden oluştuğundan bu cümlelerde çatı özelliği aranmaz. IV numaralı cümlede yer alan “inşa edilmiş” yüklemi çekimli eylem olduğundan bu cümlede çatı özelliği aranır.

Cevap D

YANIT YAYINLARI

I. NESNESİNE GÖRE FİİLLER (NESNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ)

- Fiiller, nesne alıp alamamasına göre "**geçişli, geçişsiz, ettirgen ve oldurgan**" olmak üzere dörde ayrılır.

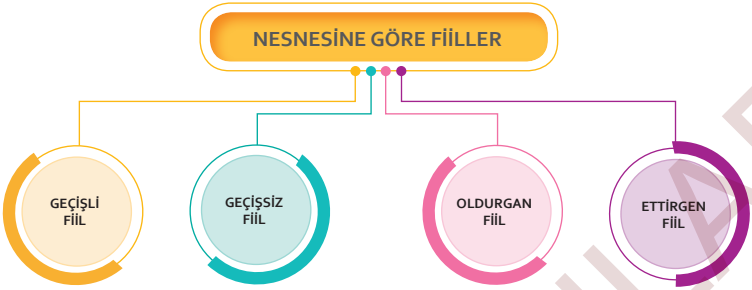

A. GEÇİŞLİ FİİL

- Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlere **geçişli fiil** denir.
- Bir cümlede nesneyi, yükleme sorduğumuz **"ne, neyi, kimi"** sorularıyla bulduğumuz için bu sorulara cevap veren eylemler geçişlidir.
- Geçişli eylemler, kılış anlamlı eylemlerdir.

Örnek	Açıklama
➢ Bu romanı yıllar önce okumuştum.	Nesne (**bu romanı**) bulunduğu için yüklem olan "okumuştum" sözcüğü **geçişli fiildir**.
➢ Gezimizin sonunda kasabadaki yöresel pazara uğrayıp hediyelik eşya aldık.	Belirtisiz nesne (**hediyelik eşya**) bulunduğu için yüklem olan "aldık" sözcüğü **geçişli fiildir**.

- Aşağıdaki cümlelerde nesne bulunduğu için bu cümlelerin yüklemi geçişli fiildir:

➢ Yıl sonu yapılacak mezuniyet törenine kuzenini de davet etmiş.

➢ Manav her sabah meyve ve sebzelerin çürüklerini seçip atıyordu.

➢ Annem her sabah neşe içinde balkondaki çiçeklerini suluyor.

Çok Pratik

- Fiille birlikte "onu" sözcüğünü kullanabiliyorsak o fiil geçişlidir.

➢ Dolmuşa binen yolcular parayı elden ele uzattı.

➢ Akşam yatmadan önce evin kapısını ve pencerelerini kilitlerdi.

➢ Turistler kıyıda kendilerini gezdirecek tur teknesinin yaklaşmasını bekliyor.

➢ Ünlü ressam, sanatın topluma hizmet etmesi gerektiğini söyledi.

➢ Bu dar günümüzde bizi yüzüstü bırakmayacağını biliyordum.

YANIT YAYINLARI

2003 – ÖSS

Aşağıdaki atasözlerinden hangisinin yüklemi bir geçişli fiildir?

A) Araba devrilince yol gösteren çok olur.

B) Boş çuval ayakta durmaz.

C) Kurunun yanında yaş da yanar.

D) Gülü seven dikenine katlanır.

E) Ayağını yorganına göre uzat.

Çözüm

Yüklemin geçişli olup olmadığını anlamanın en pratik yolu, yüklemle birlikte "onu" sözcüğünü kullanmaktır. A'da "olur", B'de "durmaz", C'de "yanar", D'de "katlanır" sözcükleri "onu" sözcüğüyle kullanılmadığı için geçişsizdir. E'de "uzat" sözcüğü "onu"yla birlikte kullanılabildiği için geçişlidir.

Cevap E

Dikkat

Geçişli fiillerin yüklem olduğu cümlelerde kimi zaman "nesne" kullanılmaz. Cümlede nesne kullanılmasa da bu fiiller, nesnesine göre geçişli kabul edilir.

"*Çok yorgun olduğum için unuttum*." cümlesinde "nesne" yoktur. Ancak cümleye "kuşlara yem vermeyi" sözünü nesne olarak getirebiliyoruz. Dolayısıyla bu cümlenin yüklemi (unuttum) nesnesi yazılmasa da geçişli fiildir.

Yüklemi geçişli fiil olan aşağıdaki cümlelerde, yazılmayan nesneler ayraç içinde verilmiştir:

- Ona bugün değil, dün söyledim. (işi kabul ettiğimi)
- Yaşlı kadın, uzun uzun anlattı. (gençliğinde yaşadıklarını)
- Lise yıllarımda her genç gibi ben de yazdım. (şiirler)

1987 – ÖYS

Yüklemi geçişli fiil olduğu hâlde nesne kullanılmamış cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dikkatli bakmayınca fark göremezsiniz.

B) Dikkatli bakmayınca fark bulamazsınız.

C) Dikkatli bakmayınca farkına varamazsınız.

D) Dikkatli bakmayınca farkında olamazsınız.

E) Dikkatli bakmayınca fark edemezsiniz.

Çözüm

A'da "görmek", B'de "bulmak" fiilleri "fark" nesnesini aldığından geçişli eylemdir. C'de "farkına varmak" ve D'de "farkında olmak" fiilleri "neyi, kimi" sorularına cevap vermediğinden geçişsiz eylemdir. E'de "fark etmek" eylemi "neyi" sorusuna cevap verdiği için geçişlidir ama cümlede nesne kullanılmamıştır.

Cevap E

YANIT YAYINLARI

CÜMLE TÜRLERİ

Cümleler; anlamlarına, oluşturulma biçimlerine, yükleminin türüne ve yerine göre dört başlıkta incelenir.

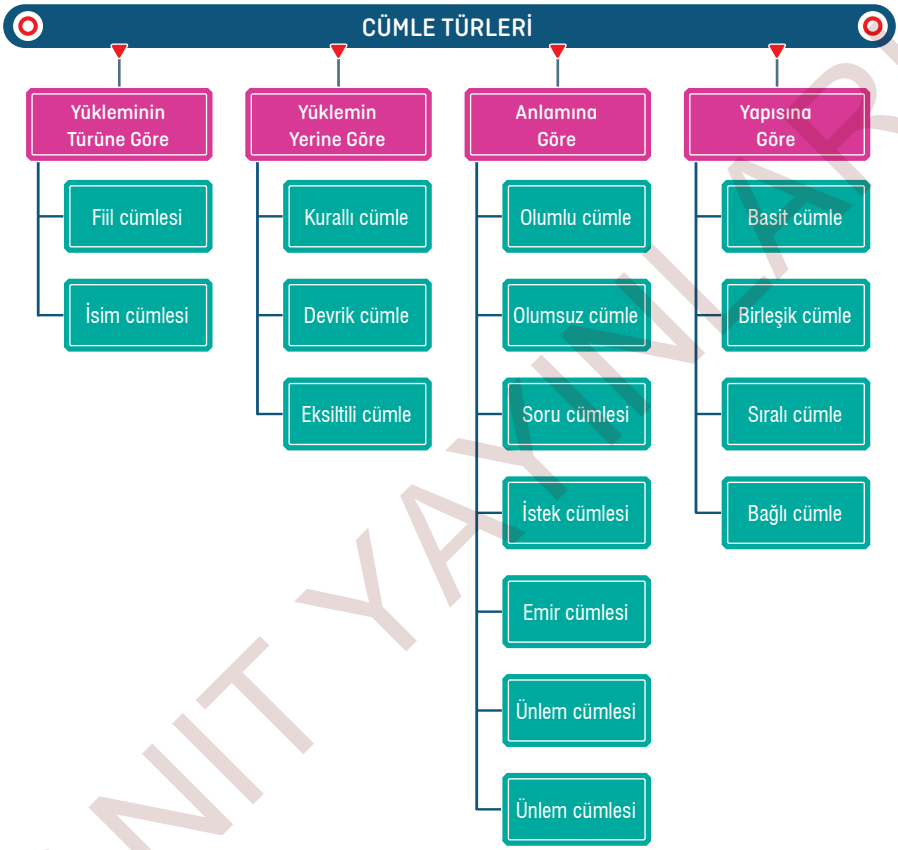

A. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

- Cümleler, yükleminin türüne göre "**fiil ve isim cümlesi**" olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Fiil (Eylem) Cümlesi

- Yüklemi fiil olan cümledir. Fiil cümlelerinde yüklem haber ya da dilek kipiyle çekimlenmiş bir fiildir.

"*Akşamları yürüyüş yapmak için bu parka gelirim.*" cümlesinde **"gelirim"** sözcüğü, çekimli bir eylem olduğu için bu cümle, yükleminin türüne göre fiil cümlesidir.

"Adam herkesin şahit olduğu olayı anlatırken bire bin katıyor." cümlesinde yüklem olan ***"bire bin katıyor"*** sözü çekimli eylem olduğundan cümle, yükleminin türüne göre fiil cümlesidir.

YANIT YAYINLARI

Aşağıdaki cümleler, yüklemi çekimli eylem olduğundan eylem cümlesidir.

Çok Pratik

Yüklem "-yor" şimdiki zaman ekiyle çekimlenebiliyorsa cümle fiil cümlesidir.

- Nehrin üzerine barajlar yapılması, bölgede tarımın canlanmasını sağladı.
- Yurt dışındaki öğrenimini başarıyla tamamlamış.
- Bu küçük kentin ortasından koskoca bir nehir geçiyor.
- Birbirinden renkli balonlarla yapılan bu dinozor modellerini bence herkes görmeli.
- İnternet ve sosyal medya, gençleri gereksiz yere meşgul ediyor.
- Hafta sonları marangozhaneye gelerek babasına yardımcı olur.
- Adamın anlattığı hikâyeyi çevresini saran çocuklar can kulağıyla dinliyor.
- Gün batımlarında köprünün üzerindeki ışık oyunlarını izlemeye doyum olmaz.
- Günümüzde girişimcilerin teknolojiden faydalanmaları büyük önem taşıyor.

2016 – YGS

(I) Çiğdemlerden sonra gök rengindeki elbisesiyle yeni açmış sümbül görünür. (II) Gözleri yaşlı, saçları dağınık ve hâli perişandır. (III) Güzel kokusundan sarhoşa dönen şair, ona bu gönül okşayıcı kokuyu nereden, hangi aktardan aldığını sorar. (IV) Sümbülün verdiği cevap çiğdemin cevabına karşılık gelmektedir. (V) Önceleri ezel bağında henüz açılmadık bir gonca olan ve güzel kokusunu sevgilinin rüzgârından alan sümbül, bu bahar ülkesinden hicran sahiline atılmıştır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi, yüklemin türü bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm

I'de "görünür",

III'te, "sorar",

IV'te "gelmektedir",

V'te "atılmıştır" sözcükleri çekimli eylem olduğundan bu cümleler yükleminin türüne göre "fiil cümlesi"dir. B'de verilen "perişandır" sözcüğü ise isim soylu bir sözcük olduğundan cümle "isim cümlesi"dir.

Cevap B

1. İsim (Ad) Cümlesi

Yüklemi çekimli fiil olmayan, ek eylem almış isim ya da isim soylu sözcük olan cümledir. İsim cümlelerinde isim, isim soylu bir sözcük ya da söz öbeği "**ek eylem**" alarak yüklem olur.

"*Yan daireye taşınan komşumuz, öğretmenmiş.*" cümlesinde "öğretmenmiş" sözcüğü, ek eylemin geçmiş zamanıyla çekimlenen bir isimdir. Dolayısıyla cümle, yükleminin türüne göre **"isim cümlesi"**dir.

"Duvarlarda ünlü Fransız ressamların yaptığı tablolar asılıydı." cümlesinde "asılı - **i- di**" sözcüğü ek eylem almış, isim soylu bir sözcük olduğundan bu cümle, yükleminin türüne göre **"isim cümlesi"**dir.

YANIT YAYINLARI

Aşağıda, ek fiil almış isim soylu sözcüklerin yüklem olduğu isim cümleleri verilmiştir:

- Belli bir yaştan sonra yeni bir dil öğrenmek çok zor.
- Çarşı öğle saatlerinde oldukça kalabalıktı.
- Babasının doğum gününde aldığı hediyeler güzeldi.
- Günümüzde insanlar, yeterli ve dengeli beslenme konusunda bilinçli değil.
- Hattuşa, Hitit İmparatorluğu'nun eski ve görkemli başkentlerinden biriydi.
- Yaz aylarında turistlerin akın ettiği kent merkezi, cıvıl cıvıldı.
- Müzik, insanları birbirine bağlayan bir tutkal gibidir.
- İlk görev yaptığım yer, dağların arasındaki küçük bir kasabaydı.

Çok Pratik

Yüklem "-yor" şimdiki zaman kipiyle çekimlenemiyorsa isim cümlesidir.

1987 – ÖYS

Aşağıdaki dizelerin hangisinde yüklem, kelime çeşidi bakımından ötekilerden farklıdır?

A) Sen de çiçek açtın erkenden
Küçük zerdali ağacım

B) Kar yine başladı yağmaya
Küçük zerdali ağacım

C) Daha maviydi damarların
Küçük zerdali ağacım

D) Bak kalın yapılı ağaçlara
Küçük zerdali ağacım

E) Şimdi okşar hafif hafif rüzgâr
Küçük zerdali ağacım

Çözüm

A'da "çiçek açtın",

B'de "başladı",

D'de "bak",

E'de "okşar" sözcükleri çekimli eylem olduğu için bu dizeleri oluşturan cümleler, yüklemine göre fiil cümlesidir.

C'de "maviydi" sözcüğü, isim soylu bir sözcüktür ve ek eylem alarak yüklem olmuştur.

Cevap C

Dikkat

Fiilimsilerin yüklem olduğu cümleler, "isim cümlesi" kabul edilir.

- Onun boş zamanlarında yapmaktan zevk aldığı tek şey, gezmektir.
- Yurt dışına gitmekteki amacı, iyi bir eğitim almaktı.
- Onun şiirlerinin en başarılı yanı, yalın bir anlatımı olmasıdır.
- Bu beyefendi, bizi şirketteki idarecilerle ilk görüştürendir.

YANIT YAYINLARI

ANLATIM BOZUKLUKLARI

- Dil, onu kullanan insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en önemli unsurdur. Yazılı metinlerde söylenmek istenen her şey, anlam ve yapı bakımından doğru biçimde dile getirilmelidir. Cümleyi oluşturan sözcüklerin eksik veya fazla olması, işlevlerine uygun biçimde kullanılmaması, aralarındaki mantıksal bağlantıların yanlış kurulması anlatım bozukluklarına yol açar.
- İyi bir cümlede kelimeler yerli yerinde kullanılmalı, gereksiz kelimelere yer verilmemelidir. Bir cümleden, anlatılmak istenenin dışında bir anlam çıkmamalıdır. Bir cümlede açıklık, yalınlık ve anlaşılırlığa dikkat edilmemesi anlatım bozukluğu doğurur.
  - Anlatım bozuklukları, **anlamsal (bağdaşıklık)** ve **yapısal (bağlaşıklık)** olmak üzere iki başlıkta incelenir.

ANLATIM BOZUKLUĞU

- **Anlama Dayalı Bozukluklar**
  - Gereksiz Sözcük Kullanımı
  - Yanlış Anlamda Sözcük Kullanımı
  - Anlamca Çelişen Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması
  - Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması
  - Sıralama ve Mantık Yanlışlığı
- **Dil Bilgisine Dayalı Bozukluklar**
  - Özne-Yüklem Uyuşmazlığı
  - Öge Eksikliği
  - Yardımcı Eylem Eksikliği
  - Ek Eylem Eksikliği
  - Çatı Uyuşmazlığı
  - Tamlama Yanlışları
  - Ek Yanlışları

YANIT YAYINLARI

ANLAMA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

A) GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI

Çok Pratik

Bir sözcük cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma ya da bozulma oluyorsa o sözcük gerekli, olmuyorsa gereksizdir.

Cümlede aynı anlama gelen sözcüklerin bir arada kullanılması ya da bir sözcüğün anlamının diğer sözcüklerde bulunması gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğuna yol açar.

I. Eş Anlamlı Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması

Doktor, sağlığıma kavuşmam için en az bir hafta istirahat edip dinlenmem gerektiğini söyledi.

Bu cümledeki "istirahat edip" "dinlenmem" sözleri aynı anlamı karşıladığı için gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu yapılmıştır. Anlatılmak istenen, bu sözcüklerden biri çıkarılarak da verilebilir.

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözler aynı anlamı taşıdığı için gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır:

- Henüz birkaç ay önce girdiğimiz sınavın sonuçları açıklanmadı hâlâ.
- Buraya her yıl yaklaşık sekiz bin civarında turist geliyor.
- İlk yapıtlarımı yazdığım dönemden itibaren bana yöneltilen eleştiri ve tenkitleri hiç önemsemedim.
- Burada sizi eğlendirecek alternatif ve seçenekler arasında ATV gezileri de bulunuyor.
- Uyuyakaldığım için az kalsın, neredeyse otobüsü kaçırıyordum.
- Bundan böyle derslerimizi internet üzerinden yapacağız artık.
- Odadaki herkesin şahit olup gördüğü olayı sen çarpıtarak anlatıyorsun.
- İşleri vaktinde teslim edemeyeceğinizi hiç olmazsa bana haber verseydiniz bari.
- Kanun, Meclis'te hiçbir değişiklik yapılmadan olduğu gibi geçirilmiş.
- Satışa çıkarılan bu yeni ürünün neredeyse hemen hemen hepsi kısa sürede tükenmiş.
- Köylüler bu çetin ve zor kış koşullarında güçlükle ayakta kalıyor.
- Her dilin birbirinden ayrılan, farklı özellikleri mutlaka vardır.
- Kaş'ta bu mevsimde en yüksek azami sıcaklık 40 derecedir.
- Hiç durmadan sürekli yağan yağmura aldırmadan saatlerce dolaştı.
- Olası bir savaş ihtimaline karşı ordular tetikte bekliyor.

YANIT YAYINLARI

1990 – ÖSS

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, aynı anlama gelen sözcüklerin bir arada kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır?

A) Sabah akşam yapılan bu yürüyüşlerin insanı dinlendirdiğine inanıyorum.

B) Her gün, öğle ve akşam aynı yemeği yemenin insanı bıktırdığını kimse inkâr edemez.

C) Onu, yaz kış, her sabah durakta otobüs beklerken görürdüm.

D) Onun ikide birde, yerli yersiz bu konuyu açmasından rahatsız oluyoruz.

E) Doktor ona, iki günde bir günaşırı, bir aspirin almasını söylemiş.

Çözüm

E'de "iki günde bir" sözü ile "günaşırı" sözcüğü aynı anlama geldiğinden bunların, aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır.

Cevap E

II. Sözcüğün Anlamının Diğer Sözcüklerde Bulunması

"İnternetten satın aldığınız ürünü on beş gün içinde geri iade edebilirsiniz. "

Bu cümlede "geri" sözcüğü ile "iade edebilirsiniz" sözcükleri eş anlamlı olmasalar da "iade edebilirsiniz" sözünde, sözü edilen ürünü geri verme anlamı bulunduğu için "geri" sözcüğüne gerek yoktur.

Aşağıdaki cümlelerde bir sözcüğün anlamı diğer sözcüğün içinde yer aldığı için gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

Örnek	Açıklama
➢ Cumartesi izlediğim filmin sonu çok hüzünlü bitiyordu.	"**Bitmek**" sona ermek anlamında olduğu için **"son"** sözcüğünün anlamını içermektedir.
➢ Buz tutmuş kaldırımda yürürken az kalsın düşeyazdım	"**Düşeyazdım**", sözcüğü, "az kalsın düşecektim" anlamında olduğu için **"az kalsın"**a gerek yoktur.
➢ Üyelerden biri toplantıda başkanın kulağına alçak sesle bir şeyler fısıldadı.	"**Fısıldamak**" sözcüğü, "**alçak sesle konuşmak**" anlamında olduğundan **"alçak ses"**e gerek yoktur.
➢ İki kardeşten en küçüğü bu yıl polis olmuş.	Kardeş sayısı iki olduğundan **"en"** sözcüğünün kullanılmasına gerek yoktur.
➢ Arkeoloji terminolojisinde "lahit"in anlamı mermerden yapılan mezar taşı demektir.	"**Demektir**" sözcüğü, "anlamına gelmektedir" anlamında olduğu için "**anlamı**" ya da **"demektir"** sözcüklerinden biri gereksizdir.

YANIT YAYINLARI

SES BİLGİSİ

- Dilin en küçük birimi sestir. Ses, ses yolunda bulunan ses telleri, gırtlak, küçük dil, dil, diş, damak, dudak gibi organların, ses yolunu açıp kapaması, daraltıp genişletmesi ile konuşma sesi hâline gelir.
- Harf, bir dilin alfabesini oluşturan ve tek başına veya başka ögelerle birlikte o dildeki sesleri yazıda göstermek üzere kullanılan işaretlerden her biridir.
- Bir dilin seslerini yazıya geçirmek için kullanılan işaretlere **harf**, belirli bir sıraya konmuş harfler bütününe ise **alfabe** denir.
- Dilin seslerini boğumlanma noktaları, boğumlanma özellikleri vb. bakımlardan inceleyen dil bilimine **ses bilgisi** denir.
- Ses bilgisini üç ana başlık altında inceleyeceğiz. Bunlar alfabeyi oluşturan sesler, bu seslerle ilgili ses uyumları ve ses olaylarıdır.

SES BİLGİSİ

- **Sesler**
  - Ünlüler
  - Ünsüzler
- **Ses Uyumları**
  - Büyük Ünlü Uyumu
  - Küçük Ünlü Uyumu
- **Ses Olayları**
  - Ses Düşmesi
  - Ses Türemesi
  - Ünlü Daralması
  - Ünsüz Yumuşaması
  - Ünsüz Benzeşmesi
  - Kaynaştırma Ünsüzleri
  - n-m Değişimi
  - Ulama

SESLER

- Ses, akciğerlerden gelen havanın ses yolunun herhangi bir noktasındaki boğumlanması ile oluşan ve yayılarak kulakta, bir ünlü olarak veya bir ünlü ile birlikte algılanan titreşimin adıdır.
- Türkçede sesler oluşumları bakımından ünlü ve ünsüz olmak üzere ikiye ayrılır.

ÜNLÜLER

- Ses yolunda hiçbir engelle karşılaşmadan oluşan seslere **ünlü** denir.
- Dilimizde 8 ünlü vardır: **a, e, ı, i, o, ö, u, ü.**
- Ünlüler, kendi içinde kalın-ince, dar-geniş, düz-yuvarlak şeklinde gruplandırılabilir.

YANIT YAYINLARI

Ünlü Tablosu

ÜNLÜ HARFLER	Düz		Yuvarlak	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

ÜNSÜZLER

- Akciğerden gelen havanın ses yolunda bir engele çarparak çıkmaları sonucu oluşan seslere **ünsüz** denir.
- Dilimizde 21 ünsüz bulunmaktadır.
- Ünsüzler kendi içinde sert-yumuşak, sürekli-süreksiz şeklinde gruplandırılabilir.
- Dilimizdeki ünsüzler şunlardır: **b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.**
- Ünsüzler ses tellerinin titreşime uğrayıp uğramamasına göre iki gruba ayrılır:
- Ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ünsüzlere yumuşak ünsüzler adı verilir: **b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z.**
- Ses telleri titreşmeden oluşan ünsüzlere sert ünsüzler denir: **ç, f, h, k, p, s, ş, t.**
- Bu ünsüzler, **FıSTıKÇı ŞaHaP** sözlerinin ünsüzleri olarak akılda tutulabilir.

Ünsüz Harfler	Sürekli Ünsüzler	Süreksiz Ünsüzler
Sert Ünsüzler	f, h, s, ş	p, ç, t, k
Yumuşak Ünsüzler	ğ, j, l, m, n, r, v, y, z	b, c, d, g

TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ

- Türkçede "koyun, önder, köylü, doğum" örneklerinde olduğu gibi ilk hece dışında diğer hecelerde **"o"** ve **"ö"** ünlüleri bulunmaz. "Psikoloji, jeton, parola, telefon, şoför, aktör, amatör, atölye" gibi sözcükler Türkçeye yabancı dillerden geçmiştir. Bu kural için "-yor" eki istisnadır. Ekleşme sonucu "geliyor, bakıyor, arıyor" gibi sözcüklerin sonraki hecelerinde "o" sesi bulunabilir.
- Türkçede "afiş, aktif, biyografi, ahenk, bahçe, cahil, ahize, ambalaj, makyaj, jeoloji" örneklerinde olduğu gibi **"f, h, j"** sesi yoktur. Bu tür sözcükler yansıma kelimeler dışında Türkçeye çoğunlukla yabancı dillerden geçmiştir.

YANIT YAYINLARI

- Türkçe sözcüklerin kökünde "şiir, şuur, daire, ziraat, teori" örneklerinde olduğu gibi iki ünlü yan yana bulunmaz. Bu tür sözcükler Türkçe değildir.
- Türkçe sözcüklerin kökünde "anne, elli, belli" gibi birkaç kullanım dışında iki ünsüz yan yana bulunmaz. İki ünsüz yan yana bulunan "millet, izzet, dükkân, hürriyet, tekke" gibi sözcükler Türkçe değildir.
- Türkçe sözcüklerin başında "plan, spor, grup, pratik" örneklerinde olduğu gibi iki ünsüz yan yana bulunmaz. Bu tür sözcükler Türkçe değildir.
- Türkçe sözcüklerin sonunda anlam karışıklığını önlemek için kullanılan "ad, öd, od, sac" gibi sözcüklerin dışında **"b, c, d, g"** yumuşak ünsüzleri bulunmaz. Bu tür sözcükler Türkçe değildir. Bu seslerle biten yabancı kökenli sözcükler de yazım sırasında "reng-renk, ilac-ilaç, Hamid-Hamit" örneklerinde olduğu gibi Türkçenin kurallarına uydurularak yazılır.
- Türkçe sözcüklerin başında **"ğ"** ünsüzü bulunmaz. Aynı zamanda bu, sadece Türkçede olan bir sestir.
- Türkçede sözcüklerde ikiden fazla ünsüz yan yana gelmez. Bu nedenle "elektrik, strateji, kontrol" gibi sözcükler Türkçe değildir.
- Türkçe sözcüklerde uzun ünlü yoktur. "millî, tarihî, dinî , dâhil, mâni, tezgâh, hikâye, mahkûm, lâle" gibi sözcüklerde olduğu gibi, uzun ünlü dilimize yabancı dillerden giren sözcüklerde ve ünsüzlerin etkisiyle görülür.

SES UYUMLARI

- Ses uyumları, kendi içinde büyük ünlü ve küçük ünlü uyumu olmak üzere ikiye ayrılır.

BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU)

- Bir kelimenin ilk hecesinde kalın bir ünlü (a, ı, o, u) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de kalın, ince bir ünlü (e, i, ö, ü) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de ince olur. Buna **büyük ünlü uyumu** denir. Büyük ünlü uyumuna kalınlık-incelik uyumu da denmektedir.

Kes - kin - lik	*kız - gın - lık*
ince ince ince	kalın kalın kalın

"Eleştirilerimizi bilimsel ölçülerle yapmamız daha mantıklıdır."

cümlesindeki bütün sözcükler büyük ünlü uyumuna uymaktadır.

"Eleştirilerimiz, bilimsel, ölçülerle" sözcüklerinin ilk ve sonraki heceleri ince ünlülerden,

"yapmamız, daha, mantıklıdır" sözcüklerinin ilk ve sonraki heceleri kalın ünlülerden oluşmuştur.

"Sabahleyin erken kalkıp sahilde dolaşmayı seviyorum."

cümlesinde **"sabahleyin, sahilde"** sözcükleri kalın ünlülerle başlayıp ince ünlülerle devam ettiği

YANIT YAYINLARI

YAZIM BİLGİSİ

- İnsanlarla anlaşmamızı sağlayan dilin korunması ve doğru kullanılması doğru iletişim adına çok önemlidir.
- Dili korumak; dili doğru, etkili ve güzel kullanmaktan geçer. Bu da dilin kurallarını iyi bilmek ve bunu özümsemekle mümkündür.
- Çünkü dili doğru kullanmak; dilin kurallarını, kullanım biçimlerini bilmek demektir.
- Bu nedenle Türkçenin doğru kullanımında, doğru konuşulması ve yazılması çok önemlidir.

BÜYÜK HARFLERİN YAZIMI

- **Cümleler büyük harfle başlar.**
  - **İ**nsan yaşamı ancak kültürle derinleşir ve boyutlanır.
  - **M**üzenin ikinci katında sergilenen eşyalar çok güzeldi.
  - **H**er gün aynı yoldan gidip gelmeyi pek tercih etmem.

Bilgi

- **Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem vb.) konur.**
  - Bir düşünür "**H**ayattan korkmayın çocuklar! İyi, doğru bir şey yaptığınızda hayat öyle güzel ki…" diyerek yaşamın güzelliklerine dikkat çekmektedir.
  - Byron "**I**zdırapsız ve tehlikesiz bir hayat arıyorsan bulamazsın." der.
  - İstanbul'un köylerini (**E**skiden köymüş ama şimdi hepsi Anadolu'daki şehirlerden büyük.) gezmek hemen olacak bir şey değil.

Hatırlatma

- **İki çizgi veya virgül arasındaki açıklama cümleleri (ara söz ve ara cümleler) büyük harfle başlamaz.**
  - En önde yürüyen iri yarı, kalantor bir adam, **-ş**u gazetelerde günaşırı resimleri çıkanlardan biri olacaktı muhakkak**-** uzaktan Halit'e eliyle bir selam verdi.
  - Bu Madam Sofi **-k**i girip çıkmadığı yer yoktur**-** bu şehrin en güzel alışveriş yerlerini, en hesaplı elbiselerin satıldığı dükkânları adı gibi bilir.
  - Sadece Doktor Ramiz'le uzun sohbetlerimizde**, d**aima o söyler ben dinlerdim**,** yetkisizliğimi örtmeye yarardı bu suskunluğum.
  - Geçen sene**, s**en de hatırlayacaksın**,** burada çok balık tutmuştuk.

YANIT YAYINLARI

İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar.

- Kitabın ilk sayfasında güzel bir söz yazılıydı: **G**izli devlet, sağlıktır.
- Şöyle dedi: **Ç**ıkar, sandalyeye benzer; başında taşırsan seni küçültür, ayağının altına alırsan yükseltir.

UYARI

İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olan örnekler sıralanıyorsa büyük harfle başlar, cümle olmayan örnekler sıralandığında küçük harfle başlar.

- Bilim üç şeye bağlıdır: **y**etenek, zekâ ve sebat.
- Usta, araç için gerekli malzemeleri saydı: **m**arş motoru, yağ, hava filtresi…
- İki şey aklın hafifliğini gösterir: **s**öyleyecek yerde susmak, susacak yerde söylemek.
- Âşık Veysel ne güzel söyler: **B**en arıyım dersin, balın var mıdır?

Dizeler büyük harfle başlar.

- **B**ana kara diyen dilber / **G**özlerin kara değil mi
- **Y**eşil pencereden bir gül at bana / **I**şıklarla dolsun kalbimin içi

Kişi adlarıyla soyadları, takma adlar, kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar ve hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar.

- **S**ait **F**aik **A**basıyanık, hikâyeleri ile meşhurdur.
- **H**alikarnas **B**alıkçısı olarak bilinen yazarımız Cevat Şakir Kabaağaçlı'dır.
- Hatırlıyorum, **C**umhurbaşkanı Turgut Özal öğretmenliğimin ilk yılında vefat etti.
- Yarınki programımıza bir aksilik olmazsa **P**rofesör Murat Eğilmez de katılacak.
- Yoksa siz de **D**oktor Ayşe **H**anım'ın hastası mısınız?
- 16. Osmanlı padişahı, **G**enç Osman olarak anılmaktadır.

NOT

Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar. Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler ise büyük harfle başlar.

- Annem hafta sonu **A**yşe **t**eyzemlere gidecekmiş.
- Babam iki yıldır en küçük kardeşi **B**urak **a**mcamla ortak iş yapıyor.
- Mahallelinin **K**oca **Y**usuf dediği bu kişi aynı zamanda Kore gazisiydi.
- Bursa'da **S**omuncu **B**aba'yı bilmeyen yoktur.
- Buradakiler **H**oroz **H**amdi denen bu adamdan çok korkuyordu.
- Babamın hediye ettiği kediye **B**oncuk adını verdim.

YANIT YAYINLARI

- **Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya unvan sözleri büyük harfle başlar.**
  - Afrika'dan gelen heyeti **V**ali, dün kabul etti.
  - Bugün **K**aymakam, öğretmenlerle toplantı yapacak.
- **Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimelerle mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitaplar büyük harfle başlar.**
  - Sayın **B**akan,
  - Sayın **R**ektör,
  - Aziz **D**ostum,
  - Değerli **D**inleyiciler,
- **Millet, boy, oymak adları; dil ve lehçe adları, devlet adları, din ve mezhep adları ile din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar.**
  - Ülkemize en çok **A**lman, **A**rap, **İ**ngiliz ve **R**us turistler geliyor.
  - **O**smanlılar **O**ğuz **T**ürklerinin **K**ayı boyundandır.
  - **T**ürkçenin **İ**ngilizce ve **İ**spanyolca kadar yaygın olmasını arzu ediyorum.
  - **T**ürkiye **C**umhuriyeti ve **K**uzey **K**ıbrıs **T**ürk **C**umhuriyeti kardeş devletlerdir.
  - **M**üslümanlık için **H**anefilik neyse **H**ristiyanlık için de **K**atoliklik odur.
- **Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar.**
  - Çıplak gözle bakıldığında **B**üyük **A**yı takımyıldızı görülebiliyor mu?
  - Tarih boyunca **K**utup **Y**ıldızı yön bulma amacıyla kullanılmıştır.
  - Bilim insanları **G**üneş'teki lekelerle ilgili çalışma yapıyor.
  - Büyük bir asteroit **D**ünya'ya çok yakın bir noktadan geçti.
  - Neil Armstrong **A**y'a ayak basan ilk insan oldu.

Hatırlatma

- **Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar.**
  - Çin'de başlayan bu salgın **d**ünyanın her yerine kısa sürede yayılmıştı.
  - Konum bakımından **D**ünya, **A**y'a daha yakın değil midir?
  - Bu iş üç **a**y sürebilir demiştim size ama beni bir türlü dinlemediniz.
  - Yavrum, **g**üneşte çok dolaşmayın, gölgede kalmayı tercih edin.

YANIT YAYINLARI

NOKTALAMA İŞARETLERİ

- İnsanlar duygu ve düşüncelerini dil becerilerini kullanarak belirli bir cümle yapısı içinde aktarırlar. Bunu yaparken belirli kurallara uymak, doğru cümle veya metinlerle ifadeyi ortaya koymak gerekir. Bu bağlamda düzenleyici kurallar ve noktalama işaretleri önem kazanır.
- Noktalama işaretleri duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek, metnin okuyucu tarafından kolay ve çabuk anlaşılmasını sağlamak üzere kullanılır.
- Noktalama işaretleri trafik işaretlerine benzer; dile ilişkin "yavaşla, fark et, yoldan çıkma ve dur" gibi anlamlara gelir.

NOKTA

- **Cümlenin sonuna konur.**
  - Zil çalınca öğrenciler top oynamak için bahçeye çıktı.
  - Bilmediğim bir sözcükle karşılaşınca hemen onun anlamını öğrenirim.
- **Bazı kısaltmaların sonuna konur.**
  - Prof. (Profesör), İng. (İngilizce), Sok. (Sokak), s. (sayfa), sf. (sıfat)...
  - Bu konuda Prof. Harun Şen Bey bize ayrıntılı bilgi verecek.
  - Arkadaşım, Selviler Sok. Daire 15'te oturduğunu söylemişti.
  - Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiye *Türk Şiir Bilgisi*'nden (s.180) ulaşabilirsin.

UYARI

- **Bazı kısaltmalardan sonra nokta kullanılmaz.**
  - TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), MÖ (Milattan Önce)
  - cm (santimetre) c (karbon), m (metre)

- **Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.**
  - 1.(inci), 4.(üncü); XXI.(inci)
  - Bu akşam 20. Sokak'ta oturan dayımlarda bir araya geleceğiz.
  - Sanırım 4. Levent, birçok insanın oturmak istediği yerlerden biridir.
  - İstanbul'u II. Mehmet'in fethettiğini bilmeyen yoktur.
- **Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.**
  - Kitaptaki 3, 4 ve 7. maddeler konuyu net olarak ortaya koyuyor.
  - XIV – XVII. yüzyıllar arasında Osmanlı çok güçlü bir devlettir.

YANIT YAYINLARI

- **Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.**
  - I. 1. A. a.
  - II. 2. B. b.
- **Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.**
  - 29.5.2010'da doğan çocuklarına Yusuf Burak adını koymuşlardı.
  - 10.X.1999'da Edirne'de öğretmenliğe adım atmıştı.

UYARI

- **Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz.**
  - 29 Mayıs 1453 İstanbul ve Osmanlı Devleti için önemli bir dönüm noktasıdır.
  - 29 Ekim 1923'te yeni Türk devleti tarih sahnesine çıkmıştır.

- **Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.**
  - Gölcük merkezli deprem gece 3.05 sularında meydana geldi.
  - Karaman'a gidecek olan tren 11.55'te hareket etti.
  - Velilere yönelik toplantı cumartesi 13.00'te başlayacaktı.
- **Kitap, dergi vb.nin künyelerinin sonuna konur.**
  - Yanık, Kaan Murat, Dünyasızlar, Turkuvaz Kitap, 2020.
  - ABASIYANIK, Sait Faik, Mahalle Kahvesi, Yapıkredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- **Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur.**
  - Toptancıya olan 1.000 liralık borcumu dört taksitte ödedim.
  - 555.500 nüfuslu bu küçük ülke yaşamak için çok ideal bir yerdir.
  - Hafta sonu yapılan sınava 1.400.000 öğrenci girmiş.
- **Genel ağ adreslerinde kullanılır.**
  - Soruların video çözümüne www.yntyanit.com adresinden ulaşabilirsiniz.
  - Anlamını bilmediğiniz sözcükleri, www.tdk.com sitesinden öğrenebilirsiniz.
- **Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.**
  - 5.150=750, 10.22=220

YANIT YAYINLARI

2020 – ÖSYM

Kardelenler açmış, karı görmeden (I) Birini koparıp yakama takmak istedim, içim el vermedi (II) Kara topraklar üstünde ak kardelenler (III) Oysa onlar ak karın üstünde yükselmeliydi (IV) Toprakta kar değil, kar suyu bile yok (V)

Bu parçadaki numaralanmış yerlerin hangisine nokta (.) getirilemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm

I, II, IV ve V numaralı yerlere cümle/yargı tamamlandığı için nokta getirilmelidir. III numaralı yerde ise cümle tamamlanmamıştır. Bu cümlenin yüklemi yoktur. Dolayısıyla buraya nokta değil, üç nokta getirilmelidir.

Cevap C

VİRGÜL (,)

- **Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.**
  - Sanırım edebiyatın temelinde de yerlere, insanlara, ülkelere bağlılık yatıyor. (İsim/yer tamlayıcısı arasında kullanılmış.)
  - Kütüphanede mavi kapaklı, kalın, küçük boy bir kitap dikkatini çekti. (Sıfatlar arasında kullanılmış.)
  - Bahçeye çıkan çocuklar bağırıp çağırarak, gülüp oynayarak vakit geçiriyor. (Zarf-fiiller arasında kullanılmış.)
- **Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**
  - Artık istediğimi yiyemeyeceğim, yorulmayacağım, yediğim ve içtiğim hep ölçülü olacak.
  - Kitabı aldı, masaya oturdu, ilk sayfasını açtı.
  - Atı atlı koşturur, atlıyı bahtı koşturur.
- **Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.**
  - İnsan, yaratılışı gereği meraklı ve bilmediği hemen her şeyi de öğrenmeye açık bir varlıktır.
  - Oğlu, ne kadar yorgun ve ne kadar yoğun olursa olsun her gün yarım saat kitap okuyordu.
- **Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.**
  - Ailenin kadınları, annem ve Burcu teyzem, bu sıkıntılı günlerde zorluklara karşı olağanüstü bir mücadele verdiler.

YANIT YAYINLARI